

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Nietzsche'de
Sürüden
Özgürlüğe

Nuriye Paytoncu

Nuriye Paytoncu
Ankara - Mart, 2020

ISBN: 978-625-7984-51-5

Sertifika No:
43973

Genel Yayın Yönetmeni:
Lokman Kurucu

Kitap Editörü:
Eren Ağkoç

Kapak Tasarım:
İsmet Karalar

Sayfa Tasarım:
MONA

Baskı:
Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık / 25931

🏠 Kültür Mahallesi, Sağlık 2 Sokak, 56/24
Çankaya - Ankara
☎ 0 554 190 72 42

© Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları
KLAROS YAYINLARI'na aittir.
KLAROS YAYINLARI'ndan yazılı izin alınmadan
kitabın tümü ya da bölümleri
elektronik, mekanik, fotokopi, manyetik kayıt
ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz.

NIETZSCHE'DE SÜRÜDEN ÖZGÜRLÜĞE

Nuriye Paytoncu

İnceleme

Nuriye Paytoncu

1976 yılında Üsküdar'da dünyaya geldi. İlk, orta ve lise tahsilini İstanbul'da tamamladı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünden mezun oldu. Sistematik Felsefe ve Mantık Anabilim dalında yüksek lisans yaptı. Daha sonra Gaziantep, Artvin, İstanbul, Mardin, Edirne ve Ankara illerinde felsefe öğretmenliği yaptı. Egzistansiyalizm, postmodern metafizik ve eğitim felsefesi üzerine araştırmalarına devam etmektedir.

Friedrich Wilhelm Nietzsche

1844 yılında Kuzeydoğu Almanya'nın Röcken kasabasında, bir papazın oğlu olarak dünyaya geldi. 5 yaşındayken babası ölünce, annesi, kız kardeşi ve halaları ile birlikte Naumburg'a taşındı. Ortaöğrenimini ünlü klasik okul Schulpforta'da tamamladı. Yükseköğrenimi için önce teoloji okumaya başlayan Nietzsche, hocası ünlü bilgin Ritschl'in etkisi ile filolojiye özellikle de eski Yunan incelemelerine kaydı. Bonn ve Leipzig Üniversitelerinde klasik filoloji öğrenimi gördükten sonra henüz doktorasını bile vermemişken (25 yaşında), İsviçre'nin Basel Üniversitesi'ne Klasik Filoloji profesörü olarak atandı.

Bu sıralarda Schopenhauer'in felsefesi ve Wagner'in müziğine hayranlık besleyen gencin ilk yapıtı, Musikinin Tininden Tragedyanın Doğuşu, getirdiği yepyeni kültür anlayışı ve çağdaşlık yorumuyla hem ilgi uyandırdı hem de şimşekleri üzerine çekti. Bunu, özellikle ahlak konularında yoğunlaşan çeşitli kitapları izledi.

1879'da gönüllü olarak katıldığı Alman-Fransız Savaşı'nda geçirdiği hastalıkların iyice artmasıyla, üniversitedeki görevinden emekliye ayrılarak, sağlığını koruyabileceği bir yer arayışı içinde, kışları İtalya kıyılarında yazları İsviçre dağlarında yaşayarak kendini tamamiyle yazılarına verdi. 1883'te, bir yıl önce tanıştığı Rus asıllı kadın şair Lou Salome'nin verdiği yücelme duygusuyla,

Böyle Buyurdu Zerdüş'tün ilk kitabını yazdı. Bunu 1885'te İyinin ve Kötünün Ötesinde ve Ahlakın Soykütüğü izledi. Daha sonra Nietzsche sırasıyla, Wagner olayı, Putların Alacakaranlığı, Deccal, Ecco Homo kitaplarını yazdı.

1889 yılının ilk günlerinde Torino'da sokakta kırbaçlanan bir beygirin boynuna sarılıp ağlamaya başlayan düşünür bunama krizi geçirdi. 12 sene bilinç bulanıklığı içinde yaşadktan sonra yıllarca devam eden bütün değerleri değıştirme mücadelesi 1900 yılında sona erdi.

“Çocuklarım: Utku ve Ecem’e”

İçindekiler

Giriş / 11

I. Bölüm: Nietzsche’de Kriz Felsefesi / 21

Tanrı’nın Ölümü / 23

Nihilizm / 41

II. Bölüm: Nietzsche’de Trajik İnsan / 49

Trajedinin Doğuşu ve Trajik Olan / 51

Sürü İnsanı / 63

Özgür İnsan / 73

Trajik İnsan / 83

Kaynaklar / 99

Giriş

Düşüncesini herhangi bir sistem çemberine sıkıştırmayan, hiçbir sisteme esir olmayan filozofların başında Nietzsche gelir. Nietzsche, hiç kuşkusuz felsefe tarihinin en tartışmalı isimlerinden birisidir. Felsefe tarihine baktığımız zaman bütün yetileriyle evreni ve insanı kavramaya çabalayan düşünürlerle karşılaşırız. Bu düşünürlerin ortak amacı insanlığı temel alın yazısı olan kötümserlikten kurtarmaktır. Ancak insanı bütün değerlendirme tarzlarıyla ele alıp, felsefesinin mihenk taşı yapan kişi Nietzsche'dir. Nietzsche'nin bütün çabası, insanı kuru entelektüalist uygarlıktan uzaklaştırıp, kendisinin ne olduğu üzerinde düşündürmektir.

İnsanlığın tarihine baktığımız zaman, her çağda ve her toplumda, haklarının bilincinde olan ve bu haklarını korumak için otoritelere başkaldıran insanlarla karşılaşırız. 19.yüzyıla, baktığımız zaman, çağının bütün moral değerlerini alt-üst etmiş başta kilise ve din adamları olmak üzere bütün dini otoritelere, felsefe sistemlerine ve tarih akımlarına başkaldırmış Alman filozofu Nietzsche ile karşılaşırız. Nietzsche felsefesinin ana karakteri kendi çağına toptan bir karşı çıkıştır. Bu nedenle sürekli bir kriz durumu mevcuttur.

Nietzsche felsefesinde kriz başat vizyon durumundadır ve önemsememek mümkün değildir. Düşünce sisteminin çok karmaşık ve çelişkilerle dolu olmasına rağmen, bütün felsefesinin temelinde üç ana tema vardır: Tanrı'nın ölümü, trajik insan ve sonsuz dönüş. Bu üç tema tıpkı bir zincirin halkaları gibi birbirlerini izler. Tanrı'nın ölümüyle boşalan yer

trajik insanla doldurulmaya çalışılır. Trajik insan ise sonsuz dönüş öğretisi ile sürekli kendisini yeniler ve böylelikle kriz aşılmış olur. Nietzsche’de krizi temellendirmek için kendisinden önceki felsefe geleneklerine bir göz atalım.

Krize ilişkin bilinen ilk yorum Kıta Avrupa’sı felsefe geleneğinden ve bu gelenekle bağlantılı teolojiden kaynaklanır. Bu gelenekteki yorumcular krizi “felsefecilerin Tanrısı” ile “İncil’in Tanrısı’nın” çöküşüyle ilişkilendirirler. Kritik kavramının yaygın bir güç haline gelmesiyle aşkın boyutun yitirilmesi, modern insanın dünyada evsiz kalmasına yol açar. İşte kriz budur. Kriz aklın ulaşılabilceği bütün iyi, doğru, güzel gibi değerlendirmelerin ve İncil’deki Tanrı kelamının yitirilmesidir.¹

Görüldüğü gibi Nietzsche’den önceki felsefe geleneğinde de kriz Tanrıyla ilişkilendiriliyor, Nietzsche ise daha da ileri giderek Tanrı’nın öldüğünü ilan ediyor. Nietzsche Tanrı’nın ölümünü ilan ederken; bugünün mutlak bir sahipsizlik durumu içinde olduğu, kurtarıcı her türlü özellikten, şeylerin mevcut durumuyla uzlaşmamızı sağlayacak her şeyden yoksun olduğumuzu ifade eder².

Nietzsche’nin Tanrı’yı öldürmesi bir başkaldırmadır. Her başkaldırma beraberinde bir değer yaratmayı da getirir. Nietzsche de başkaldıran bir filozof olarak, Tanrı’nın ölümüyle ortaya çıkan krizi sonsuz dönüş öğretisi ile çözmeye çalışır. Bu öğreti Nietzsche’nin geliştirdiği kendine özgü bir sonsuzluk versiyonudur. Buna göre eğer Tanrı yoksa muhtemelen kişisel ya da ebedi bir ölüm sonrası hayat da olmayacaktır. Hayatın anlamı da yaşamın içinden gelir. Tarih kendini tekrar eden muazzam döngülerle işler. Seçimlerimiz ve edimlerimiz kesintisiz biçimde tekrarlandığından ileride tam olarak kim

1. Allan McGill, *Aşırılığın Peygamberleri*, Çev. Tuncay Birkan, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1998, s. 11.

2. McGill, a.g.e., s. 67.

olacağımızın sorumluluğu da kendi omuzlarımızdadır.³ Nietzsche buradan hareket ederek trajik insana ulaşır. Çünkü Nietzsche'ye göre insanın kendisini tamamlayabilmesi için sonsuz dönüşün olması gerekir. Sonsuz dönüş sayesinde trajik insan geleceğin sırrını çözer ve insanlığı uyarır. Nietzsche'nin bütün çabası da budur zaten: İnsanı kurtarmak ve kendisinin ne olduğu üzerinde düşündürmek.

Felsefi düşünce tarihine baktığımız zaman insanın ana araştırma problemi olduğunu Nietzsche'de görürüz. Bütün diğer problemler insana göre değerlendirilir.⁴ İnsanı çıkış noktası olarak ele alan Nietzsche, okuyucularına trajik bir ruh hali duygusu ve trajik bir kültür anlayışı kazandırmaya çalışır. Ona göre insan varoluşunun trajik doğasını çok iyi kavrayan ama bu yüzden sarsılmayan bir halkın, rastlayabileceğimiz en iyi örneği eski Yunan Kültürü'dür.⁵

Nietzsche'nin trajik insan anlayışının temelinde eski Yunan Kültürü vardır. Yunan Kültürü'nde bir sanat olarak ortaya çıkan tragedya, insan varoluşunun bütün trajik yönlerini gözler önüne serer. Tragedya insana ne olduğunu, onu geleneklerle kurulmuş bütün bağlardan kurtararak bildirir. Ona özgür bir kişilik olduğu bilincini verirken, varlığının bu özgürlük ve alın-yazısı arasında bir denge olduğunu da gösterir. Bu nedenle insan varlığı ve hayatı trajiktir. Tragedyada ele alınan insan, alın-yazısı ve karar özgürlüğü ile baş başa kalmış tek insandır.⁶ Nietzsche eski Yunan kültüründen ve tragedyasından çok etkilenir. Bu etkilenmede Antik Çağ hayranı olmasının payı büyüktür.

3. Dave Robinson, *Nietzsche ve Postmodernizm*, Çev. Kaan H. Ökten, Everest Yay., 1. Baskı, İstanbul, 2000, s. 39.

4. İonna Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara, 1999, s. 1.

5. Keith Ansell-Pearson, *Kusursuz Nihilist*, Çev. Cem Soydemir, Ayrıntı Yay., 1. Baskı, İstanbul, 1998, s. 200.

6. Friedrich Nietzsche, *Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe*, Çev. Nusret Hızır, Kabalcı Yay., 2. Baskı, İstanbul, 1992, s. 10-11.

Yaşamın trajik olduğunu gören Nietzsche; yaşamın bütün zor şartlarına rağmen ayakta kalabilen, her şeye rağmen yaşama evet diyen bir üstün insan yaratmaya çalışır. Bu insan yaşamın anlamıdır, ulaşılabilecek en son aşamadır. Her insanın amacı üstün insana, bir başka deyişle trajik insana ulaşmaktır. Fakat bu sanıldığı kadar kolay değildir. Bunun için diğer basamakları da aşmak gereklidir. İlk basamak Nietzsche'nin deyişiyle sürü insanının bulunduğu basamaktır. Bu basamaktaki sürü insanı içinde bulunduğu moralin değer yargılarını benimser ya da benimsemiş gibi gözükür, hiçbir şekilde değerlendirme yapmaz ve içinde yetişmiş olduğu morale karşı gelmez. Trajik insana ulaşabilmek için sürü psikolojisinden kurtulmak gerekir. Bunu başarabilmek için cesaretli olmak şarttır. Çünkü sürüden ayrılan insanlar dışlanır ve tekrar sürüye dönmesi için baskı uygulanır. Birinci basamağı başarıyla geride bırakan insan artık özgür insandır. Özgür insan trajik insanla sürü insanı arasında bir ara basamaktır. Özgür insan, geçerlilikte olan morali kendisine problem yapar, fakat henüz yaratıcı olamamıştır. O kendi yolunu arayan insandır. Bu ara basamağı da geride bırakan insan artık trajik insana ulaşmıştır. Trajik insan yaratıcı insandır, değerlendirme yapan, iyinin ve kötünün ötesinde olan filozoftur.

Nietzsche'nin felsefesinde çelişkilerin en az olduğu görüş trajik insan görüşüdür. Trajik insan her insanın ulaşmayı istediği hedeftir, bütün çabası ona ulaşmak içindir. Trajik insan bu dünyanın anlamıdır, insanlığı kurtaracak olan kişidir. Nietzsche'nin "Zerdüş" adlı eseri bir edebiyat yapıtı olmakla birlikte, "trajik insan", "kriz" ve "sonsuz dönüş" nosyonuna çözüm aradığı estetik bir yaratımdır".⁷ Bu nedenle sık sık Zerdüş'ün sözlerine başvuracağız ama şunu da unutmamak gerekir; Zerdüş Nietzsche'nin hayalini kurduğu trajik insan değildir. O sadece trajik insanı müjdelir.

7. McGill a.g.e., s. 108.

Nietzsche'nin sonsuz dönüş öğretisi, oldukça çarpıcı, Nietzsche'ye özgün bir düşünüştür. Etkili olduğu kadar, çelişmelerle de doludur. Fakat bu çelişmeler Nietzsche'nin kurduğu yapıda zayıflık belirtileri sayılmazlar, aksine, bu yapıyı ayakta tutan, hep yenileyen güç kaynaklarıdır. Nietzsche'nin ortaya koyduğu; sonsuz dönüş, trajik insan, Tanrı'nın ölümü, güç istenci gibi konular ondan önce hiç kimsenin cesaret edemediği özgünlükte öğretilerdir. Nietzsche çağdaş hayata eşlik eden şüphe ve kaybolmuşluk duygusuna dair soru soran ilk filozoftur.⁸ Fakat birçok düşünür gibi, Nietzsche de -zamanında- iyi okunmamış ve anlaşılmamıştır. Bunun sebebi ise düşünce sisteminin çok karmaşık oluşudur. Nietzsche 19.yüzyıl filozofu olmasına rağmen ancak 20. yüzyılda anlaşılmıştır.

Nietzsche'nin iklimine girmek, onu anlayabilmek ve yorumlamak oldukça zordur. Onun felsefesini anlayabilmek için düşüncesinde arka arkaya çakan şimşekleri iyi değerlendirmek gerekir. Nietzsche'de kriz denilince sadece Tanrı'nın ölümünü değil, Tanrı'nın bıraktığı boşlukta ortaya çıkan nihilizmi de iyi değerlendirmek gerekir. Değerlerin alt-üst edildiği bu kriz döneminde güç istenci, sonsuz dönüş ve trajik insan oldukça önemlidir. Bütün bu düşüncüler Nietzsche'de bir şimşek gibi art arda çakmıştır.

Nietzsche çok yönlü ve çağının bütün değerlerini ters yüz eden, sistemciliğe karşı çıkan bir filozof olduğu için, eleştirilerin de hedefi olmuştur. Bazı yorumcular tarafından, Nietzsche'nin değerleri parçalaması, rasyonel düzeni reddetmesi, güç istemini yüceltmesi olumlu karşılanmamıştır. Fakat bu eleştiriler bizi Nietzsche'nin felsefesinin temeline götürmezler. Çünkü eleştirilerin çoğu Nietzsche'nin düşüncelerinin içeriğinden çok, üslubudur. Nietzsche'nin üslubu ise gerekçesini kriz inancında bulur. Nietzsche her

8. Robinson, a.g.e., s. 40-41.

şeyden önce bir kriz düşünürüdür. Krize getirdiği çözümler ise göz kamaştırıcı pırıltılar ortaya koyar. Ancak bu çözümler bizi hiçbir doğru yolu gösteren yöne götürmezler. Çünkü Nietzsche'nin amacı insanı düşündürmek ve doğru yolu kendisinin bulmasını sağlamaktır. Her insan kendi değerini kendisi yaratacaktır. Realiteyi kendi gözleriyle değerlendirecektir. Yaşanılan kriz ancak böyle aşılabılır.

Nietzsche'yi insan konusuna yönelten sebeplerden birisi 19.yüzyılda Avrupa toplumlarında yaşanan bunalımdır. 19. yüzyıl düşünce bakımından bir arayış ve kriz dönemidir. Nietzsche Batı toplumlarında yaşanan bu krizi fark etmiş ve çözüm yolları aramıştır. İnsanoğlu Tanrı'dan yoksun olduğunu fark ettiği an kriz başlamıştır. Bu krizin kilit noktası ise kendi kendisini aşmak için üstün bir çaba harcayan insandır. Nietzsche insanlara kendini yenmeyi, sert, zor bir yaşamı seçmeyi önerir. Yaşamaya nasıl bakmamız gerektiği konusunda yol göstererek, yaşama uyuşukluğundan vazgeçilmesi gerektiğini söyler. İnsan tarihsel bir varlık olarak, geçmiş ile gelecek arasında gerili duran ipin üzerinde yol alır. İnsan hayatı belirsizdir ve tehlikelerle doludur. Bütün bunlara rağmen insanoğlunun amacı üst insanlığa doğru ilerlemektir. İnsanlık kendisinin ne olduğunu ancak üst insana ulaşarak anlar. Bir yaşam filozofu olan Nietzsche'nin felsefesi Tanrı anlayışı, insan ve ahlak konularında oldukça paradoksal düşünceler ortaya koyar. Nietzsche'nin felsefesi 20.yüzyıl felsefesi ve hayat anlayışları üzerinde etkin olmuş bir felsefedir. Bu felsefenin özünde değerlerin alt-üst edilmesi vardır.

Nietzsche'nin Tanrı'nın ölümü ve bu sorunun yol açtığı otorite krizine verdiği yanıt oldukça karmaşıktır. Nietzsche değerlerin yeniden değerlendirilmesi için Tanrı'nın yok edilmesi gerektiğini ileri sürer. Dinin ve Tanrı'nın sözünün geçtiği yerde yeni değerlerden bahsetmek mümkün değildir. Bu nedenle Tanrı öldürülmelidir.

Nietzsche'nin yaşadığı 19.yüzyıl Avrupa toplumlarının her açıdan bunalımda oldukları bir dönemdir. Hristiyan ahlakı artık çökmeye başlamış, her yerde bir boşunalık duygusu hâkim olmuştur. Yaşanan bu kriz döneminde Nietzsche kendince çözümler ortaya koymuştur. Artık yeni değerler yaratmanın zamanı gelmiştir. Hristiyan dininin değerleri hiçbir işe yaramamaktadır. Yaşanan bu kafa karışıklığı ve kriz döneminde Nietzsche'nin önerisi üstün insanı yaratmak olmuştur. Fakat bu sanıldığı kadar kolay değildir. Bunun için ilk önce yaşanan krizden kurtulmak gerekir.

Tanrı'nın ölümüyle ortaya çıkan nihilistlik ümitsizlikten kurtulmanın tek yolu antik Grek insanını örnek alarak yaşamak ve tragedyayı yeni baştan yaratmaktır. İnsan, hayatı bütün yönleriyle kabul ettiği zaman, yaşama "evet" dediği zaman bütün sorunlar ortadan kalkar. Diğer çözüm yolu ise sonsuz dönüş öğretisidir. Hayatımız sürekli yenilenmektedir, insan sonsuzca dünyaya yeniden gelir. Her yeni yaşamda insan kendisini yenileme fırsatı bulur. Fakat Nietzsche'nin sonsuz dönüş öğretisi trajik insan görüşü ile çelişir. Çünkü yeryüzünün anlamı olan trajik insan sürekli bir gelişim içerisindedir. Oysa sonsuz dönüş öğretisi aynı hayatın sonsuzca yinelenmesidir. Bu durumda gelişim mümkün değildir.

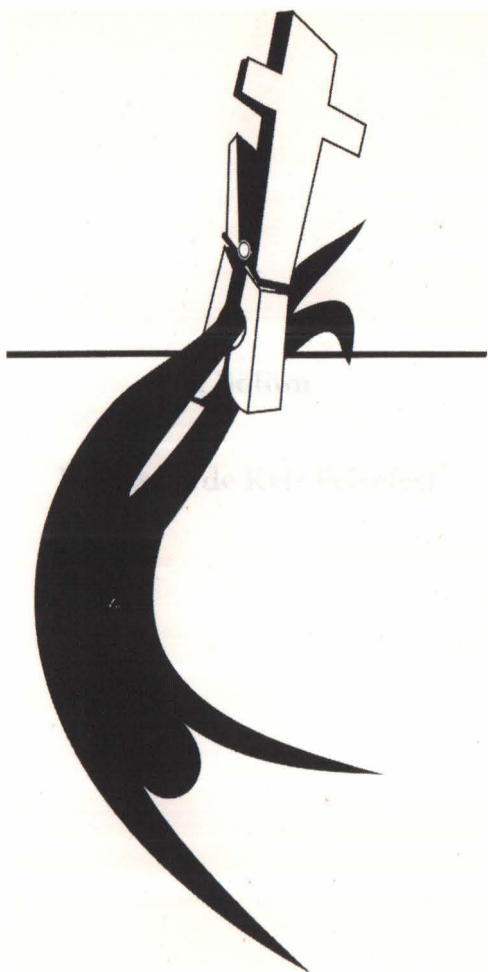
Trajik insan ve sonsuz dönüş öğretileri Nietzsche'nin 19. yüzyılda Tanrı'nın ölümüyle birlikte ortaya çıkan nihilistik ümitsizliğe karşı önerdiği çarelerdir. Nietzsche Tanrı'nın ölümüyle boşalan yeri trajik insanla doldurmak istemiştir. Trajik insan yeni değerler yaratabilen, içinde yetiştiği morali reddeden yaratıcı insandır.

Nietzsche'nin bu trajik insan görüşünün günümüz insanı üzerindeki etkileri oldukça büyüktür. Nietzsche sürü insanını, özgür insanı ve trajik insanı betimlerken, sanki günümüzün insanlarını anlatıyor gibidir. 19. yüzyılda yaşamasına rağmen

20. yüzyılın insanlarını da tasvir etmiştir. Bu insan görüşleriyle geleceğe ışık tutmuştur. Nietzsche her defasında sürü insanına olan nefretini dile getirmiştir. Sürü ahlakı ve sürü insanı var olduğu sürece insanoğlu hiçbir yeni başarıya imza atamaz. Sürüden kurtulmanın tek yolu yürekli olmak ve değerlere karşı çıkmaktır. Realiteyi kendi gözleriyle görebilmek ve eleştirebilmek trajik insana giden sağlam yoldur. Her insan bu yollardan başarıyla geçemez ve kişiliksiz bir varlık olarak sürüde yaşamaya devam eder.

Nietzsche'nin bütün eleştirisi kendi kendisi olamayan, her zaman birileri tarafından yönlendirilmeye alışmış olan bu sürü insanıdır. İnsanlığı bu sürü moralinden kurtaracak olan ise trajik insandır. Tanrı'nın ölümüyle yaşanan otorite krizinde bu boşluğu trajik insan dolduracaktır. Trajik insan yeryüzünün efendisi olacaktır.

Tanrı'nın ölümü, sonsuz dönüş ve trajik insan görüşleri Nietzsche'ye özgü oldukça orijinal düşüncelerdir. Nietzsche kendisinden önce hiç kimsenin cesaret edemediği özgünlükte sorular sormuş ve yanıtlarını vermiştir. Çağımız insanının da ahlakın kendisini alt etmesi, yeni değerler yaratarak üstün insan olması bir zorunluluktur.

I. Bölüm

Nietzsche'de Kriz Felsefesi

Tanrı'nın Ölümü

Günümüz toplum felsefesinde, modern kültürün sorunlarını yansıtan derin bir kriz vardır. Bu kriz, aklın kendi krizidir. Rasyonalizm ve modernizmin çöktüğünden söz etmek artık normal bir durum. Bu bilincin ortaya çıkmasında şüphesiz Nietzsche'nin felsefesi etkili olmuştur. 19.yüzyılda Nietzsche, Tanrı'nın öldüğünü ve geleneksel bütün değer sistemlerinin çöktüğünü ilan etmişti. Günümüz dünyasında modernlik krizi, postmodernlik krizi haline gelmiştir. Böyle bir kriz ve kafa karışıklığı döneminde Nietzsche, post-yapısalcı dünyaya öncülük etmektedir.⁹

Nietzsche'de Tanrı'nın ölümü, modern toplum analizinin merkezini oluşturur. Nietzsche'de kriz; dinsel ahlaki değerlerin çöküşüyle birlikte, Batı kültürünün temel varsayımlarının artık Tanrı kavramıyla doldurulamayacak biçimde çöktüğü düşüncesidir. Ahlaki dünyanın yok olmasından ötürü, felsefe ve dinin eski projeleriyle yola devam etmeleri mümkün değildi. Teolojik söylem öldüğüne göre ve hiçbir şey sorgulanmaksızın kabul edilemeyeceğine göre felsefeye çok büyük iş düşüyordu. Felsefe tüm belli başlı varsayımları, eleştirmek ve analiz etmek zorundaydı.¹⁰

Teolojik bakış açısından, egemen krizin metaforu uçurumdur. Tanrı ya da yaslanabileceğimiz başka mutlakların

9. G. Staath-B. S. Turner, *Nietzsche'nin Dansı*, Çev. Mehmet Küçük, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1997, s. 23.

10. a.g.e., s. 64.

olmadığı bir dünyada karaya oturmuş bir insanlık metaforu¹¹. Nietzsche, teolojik söylemin çökmesiyle birlikte Avrupa'nın bir bunalıma girdiğini belirtir. Bu durum karşısında önerdiği çözüm ise Tanrı'nın bıraktığı boşluğu doldurmak üzere yeni bir mutlak konumu devam ettirmek değil, değerlerin yeniden değerlendirilmesi yoluyla yeni bir felsefi özerklik biçimine erişmektir. Tanrı'nın yokluğunda yaşayabilecek yeni bir kültür bina edilebilmesi için tüm değerlerin yeniden değerlendirilmesi gerekirdi. Bunun için Nietzsche, geleneksel bütün içi boş değerlerin maskelerini düşürmeye çalışmıştır.¹²

Nietzsche zamanının kültürünün her kesiminde yaşanan genel bir krizi ve çöküşü görüyordu. Bu krizden kurtulmanın ve kültürün yenilenmesinin tek yolu, Sokrates öncesi Yunan Kültürü'nün yol göstericiliğidir.¹³ Nietzsche'nin antik Yunan Kültürü hakkındaki değerlendirmeleri, kendi toplumsal perspektifinde önemli bir yere sahiptir. Yunan Kültürü'nü insanın gelişiminin ölçülmesinde bir ölçüt olarak kullanmıştır. Yunan Kültürü'nde sanat, din ve ahlak arasında bir bütünlük vardı ve bu bütünlük içerisinde insanlar hayatlarını sürdürüyorlardı. Oysa Hristiyanlık, şiddet ve arzuların yeterince dışa vurulamayacağı bir toplumsal ve ahlaki çevre üretmişti. Bu nedenle antik Yunan Kültürü ve toplumunun yaşayış biçimi, 19.yüzyıl Alman Kültürü'nün içinde bulunduğu krizin ve çöküşün aşılmasında önemli bir konuma sahiptir.¹⁴

Nietzsche'nin felsefesi modern krizin bir kataloğunu sunar, modern bilinci tedirgin eden kilit sorunlar konusunda bir çerçeve önerir. Bu boyutlar ilkin Tanrı'nın ölümü sorunu içerisine, yani değerlerin buharlaşması çerçevesine yerleştirilir. Aynı zamanda benliğin birliğiyle ilgili sorularda ortaya atılır.¹⁵

11. McGill, a.g.e., s. 11.

12. Stauth-Turner, a.g.e., s. 65.

13. Hüseyin Aydın, *Metafizik Olarak Nietzsche*, Uludağ Üniv. Yay., Bursa, 1984, s. 6.

14. Stauth-Turner, a.g.e., s. 66.

15. a.g.e., s. 298.

Nietzsche'nin Tanrı'nın öldüğünü söylemesi metafizik bir başkaldırıdır. Metafizik başkaldırma; insanı bu dünyada eli kolu bağlı bir şekilde bırakan Tanrı'ya karşı, insanın başkaldırmasıdır. Dinin ve Tanrı'nın olmadığı yerde metafizik başkaldırma olamayacağından, Hristiyanlıkla birlikte bu başkaldırı ortaya çıkmıştır. Camus 18.yüzyıl sonlarından itibaren başlattığı metafizik başkaldırmanın tarihinde üç kişiden söz eder: Sade, Dostoyevski ve Nietzsche.¹⁶

Nietzsche'nin Tanrı'nın ölümüne dair yaptığı açıklama etik ve siyasal düzenlemeler konusunda yeni ve ilerici bir gelişmenin de yolunu açmıştır. Amaç geriye doğru bakmak değil, değerlerin yeniden değerlendirilmesi için ileriye doğru bakmaktır. Tanrı'nın öldüğü bir dünyada ahlaki ön kabuller ve sorgulanmaksızın kabul edilen değerlendirmeler olamazdı. Nietzsche'nin meydan okuması, insanları, Tanrı'nın geride bıraktığı boşluğu doldurma gereksiniminden kurtarmaktır.¹⁷

Nietzsche, Tanrı'nın ölümü ve değerlerin ters yüz edilmesiyle ortaya çıkan boşluğu aşkın bir Tanrı ile değil, gerçek bir Tanrı ile "üstün insan" ile doldurmaya çalışır. Bu nedenle "üstün insan" kavramını "tanrı-insan" olarak da kullanabiliriz.¹⁸ Nietzsche Tanrı'nın ölümüyle boşalan yeri üstün insanın doldurduğunu şu sözleriyle ifade eder:

"Tanrı bir sanıdır ama ben sizin sanınız, yaratıcı isteminizden öte geçsin istemem. Siz bir Tanrı yaratabilir misiniz? Öyleyse bana hiçbir Tanrının sözünü etmeyin! Oysa üstün insanı pek güzel yaratabilirsiniz. Tanrı olsaydı, Tanrı olmamaya ben nasıl katlanırdım! Demek ki, Tanrılar yoktur."¹⁹

16. Ali Osman Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırma Felseesi*, Birey Yay., 1. Baskı, İstanbul, 1997, s. 122-125.

17. Stauth-Tümer, a.g.e., s. 88-89.

18. Aydın, a.g.e., s. 8.

19. Friedrich Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, Çev. A. Turan Oflazoğlu, Asa Yay., Bursa, 1999, s. 95.

Nietzsche, Tanrı konusunda olduğu gibi, dinin yerini de boş bırakmaz. Semavi dinlere nazire olsun diye, o da peygamberini semavi dinlerin dışında kalmış Pers diyarında bulur. Bulduğu peygamber Zerdüş'tür. Zerdüş, "sonsuz dönüş" öğretisi ile inkâr ettiği dinlerin yerini doldurmaya çalışır.²⁰

Nietzsche metafizik ve din yerine, terbiye ve ayıklama aracı olarak "sonsuz dönüş" öğretisini koyar.²¹ Bu öğreti etik bir meydan okuma olarak değerlendirildiği gibi "Sadece tekrarlamaktan mutluluk duyacağın şeyleri yap." Estetik bir dürtü olarak da "Hayatını estetik bir bütün olarak kurgulayarak, tekrarlamaya geçecek bir şey olmasına çalış." olarak da yorumlanabilir.²² Nietzsche'nin amacı ne insanların ıstırap ve mutsuzluk korkularına yön vermek ne de insan türünün yazgısı için kaygılanmaktır. Onu asıl kaygılandıran şey, kendi yok oluşundan sakınmak için başka bilinçlerin içinde erime zorunluluğudur. Bunun için de Nietzsche "sonsuz dönüş" ve "güç istenci" gibi tasarılar ortaya koyar.²³

Sonsuz Dönüş öğretisine göre evrendeki bütün olaylar sürekli bir dönüş içinde, sahip olduğu biçimi alarak yeniden meydana gelir. Uzun bir süre sonra, hepimiz şu anda nasılsak yine aynı duruma geleceğiz, yaptıklarımızı yineleyeceğiz. Aynı mantıkla bugün olup biten her şey de daha önceden olmuştu. Hepimiz yeniden bu dünyaya geleceğiz fakat şimdiki yaşadığımız yaşamın daha iyisini değil aynısını yaşayacağız. Nietzsche sonu olmayan bir olayın sonlu bir evrende sürekli yinelandığını kanıtlamaya çalışır. Bu görüşünden de yaşamın sürekliliği ve sonsuzluğu düşüncesine ulaşılabilir.²⁴ Aynı

20. Aydın, a.g.e., s. 9.

21. Pierre Klossowski, *Nietzsche ve Kısırdöngü*, Çev. Mukadder Yakupoğlu. Kabala Yay., 1. Baskı, İstanbul, 1999, s. 168.

22. Robinson, a.g.e., s. 86.

23. Klossowski, a.g.e., s. 191.

24. Friedrich Nietzsche, *Tarih Üzerine*, Çev. Nejat Bozkurt, Say Yay., 4.

zamanda Nietzsche “Ruh Göçü” olayına da yeni bir yorum getirmiş olur. Ona göre önceki ve sonraki varoluş, sonsuz dönüş düzenine göre şu an var olan aynı varlığın fazlalığıdır.²⁵

Nietzsche Zerdüşt’ü şöyle konuşturur:

“İnsan sonrasızca yeniden gelir! Küçük insan sonrasızca yeniden gelir.

En büyük insanla en küçük insanı çıplak görmüştüm bir zamanlar; pek benziyorlar birbirlerine.

Pek küçük, en büyüğü bile! İnsana karşı duyduğum tiksinti buydu! Hele en küçük insanın sonrasızca yeniden gelişi yok mu? Bütün varlıktan tiksindiriyordu beni!”²⁶

Sonsuz Dönüş Öğretisi’nin kanıtlamak istediği şey, dönüş inancının, yaşamın anlamsızlığını benimsemenin kendi içinde başka türlü uygulanamaz oluşudur. Ne eğilimlerimizden ne de istencimizden vazgeçebiliriz. Fakat sonsuz dönüş yasasına tabi olan bu istenci ve eğilimleri farklı bir şekilde değerlendirebiliriz. Bir unutulmuş göstergesi olan sonsuz dönüş, olduğumuz ve olacağımız şeyin her zaman ve sürekli unutuluşuna dayanmaktadır. Şimdi olduğumuz bizden başkasıyız, fakat başka yerde değil, aynı yaşamın içinde başkaları olarak varız.²⁷

Nietzsche’ye göre öbür dünya aldatıcı bir yalan ve kavramsal bir imkânsızlıktır. Tanrı’nın öldüğünü söyleyen Zerdüşt, sonsuz dönüş öğretisiyle bu hayatın ve bu dünyanın mevcut olan tek hayat ve tek dünya olduğunu şu sözleriyle ifade eder:

Baskı, İstanbul, 1997, s. 52.

25. a.g.e.

26. Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 222.

27. Klossowski, a.g.e., s. 90.

“Şu hayat ebedi hayatınız! Tekrar yaşayacak olsaydık bile, zaten yaşamakta olduğumuz hayatın aynısı verilirdi bize yalnızca. Öyleyse hayatımız kurtarılacaksa, şimdi kurtarılacaktır, farklı bir sonraki hayatta değil...”²⁸

Nietzsche kaderciliğe dair düşüncelerini de sonsuz dönüş öğretisiyle açıklamaya çalışır. Kadercilik kendi içinde tersine çevrilemez bir şekilde gelişen, önceden kurulmuş bir zincirdir. Ne yapmaya karar verirsek verelim, kararımız, düşündüğümüzün tersine itaat eder. Sonsuz dönüşte de birey, kendini yeniden istemek için bütün dizileri, nasıl yeniden isteyebileceğini biliyordur. Fakat kendi varlığından önceki ve sonraki bütün dizileri yeniden istemeyi başaramaz. Nietzsche: “Kaderciliği bitirişim ilkin sonsuz dönüş ve önceden var olmayla, ikincisi istenç kavramını ortadan kaldırmayla olmuştur.”²⁹ der.

Tanrı'nın öldüğü görüşünü, sonsuz dönüş öğretisiyle yıkmaya çalışır. Buna göre, Tanrı'nın öldüğünü söylemek, insanların artık evrende düzen olmadığına inanmaları anlamına gelir. Bu durum insanlarda bir kaos meydana getirir. Bu karmaşada Nietzsche'nin amaç ve anlamdan yoksun bu dünyaya insanın birçok defalar yeniden geleceğini vurgulaması, durumu daha da ağırlaştırmıştır. Tanrı yoksa insanın çaba ve mücadelelerini temellendirecek bir şey de yoktur. Bu durumda ilerleme denilen şey de bir yanılsamadır.³⁰ Hiçbir anlamı ve amacı olmayan herhangi bir hiçlik finali olmaksızın tekrarlanan bu varoluş, nihilizmin en uç biçimidir. Sonsuz hiçlik! Burada söz konusu olan evrenin herhangi bir şekilde ilerlemediği, bir amacının olmadığı ve sonsuz biçimde şimdi olduğu haliyle devam edeceği düşüncesidir. Nietzsche

28. Alexander Nehamas, *Edebiyat Olarak Hayat (Nietzsche Açısından)*, Çev. Cem Soydemir, Ayrıntı Yay., 1. Baskı, İstanbul, 1999, s. 214-215.

29. Klossovski, a.g.e., s. 112-116.

30. Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yay., 5. Baskı, İstanbul, 1999, s. 627.

dünyanın var olduğu sürece hep olduğu gibi olmaya devam edeceğini, hiçbir halin, göçüp gidenleri kurtaramayacağını söyler. “Nihai amaçları yadsıyoruz, varoluşun böyle bir amacı olsaydı, çoktan ulaşılırdı.”³¹ der.

Tanrı'nın ölümü, insanın anlaşılmaz doğasını yenmek için kabul etmek zorunda olduğu acı verici bir ön koşuludur. Tanrı ölmeden insan evrimin içinde yer alamaz. Tanrı'yı mahkûm etmek gerekirdi, var olmaya devam ederse insanlık öz güvenini kazanamayacaktır. İnsanın Tanrılaşmasını yasaklayan bir Tanrı'ya tahammül edilemez. Bu nedenle yeni insanın doğması için, eski insanın ölmesi gereklidir.³² Nietzsche: “Ey yüksek insanlar, bu Tanrı sizin en büyük tehlikenizdi. Ancak o mezara gireli dirildiniz.”³³ der. Bir başka eserinde de şöyle demektedir:

“Tanrı kavramı bugüne dek varoluş karşısındaki en büyük engeldi... Bizler Tanrı'yı inkâr ediyoruz, bizler Tanrı'dan sorumlu olmayı inkâr ediyoruz. Dünyayı rehinden ancak böyle kurtarabiliriz.”³⁴

Nietzsche, boşlukta durmasına karşılık kendini sağlam bir temele oturmuş sanan insanlara ve nesnelere karşı öfkeli. Onun “Tanrı öldü!” demesi bu yüzdendir. Ona göre ancak yaratıcı olan, yenileşen doğurucudur ve geliştircidir. Yaratmak ise doğa gücünün eyleme geçmesi, devinmesidir. Nietzsche'ye göre insanlığın gelişmesi uğruna ilk yıkılması gereken, dinle ilgili değişmez, katılaşmış inançlardır. İnsanlığın kendisini aydınlatması için yarattığı Tanrı, insana gölge salmaya başlayınca çakıldığı yerden sökülüp atılmalıdır.³⁵ Nietzsche:

31. Nehamas, a.g.e., s. 198-199.

32. J.Chaix-Ruy, *Nietzsche Yaşamı ve Felsefesi*, Çev. Lerna Çinlemez, N. Berna Serveryan, Çiviyazıları Yay., 1. Baskı, İstanbul, 2000, s. 111-112.

33. Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 284.

34. Friedrich Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, Çev. Hüseyin Kaytan, Tüm Zamanlar Yay.. 2. Baskı. 2000, s. 46.

35. Friedrich Nietzsche, *Tragedyanın Doğuşu*, Çev. İsmet Zeki Eyüboğlu,

“Büyüklik Tanrı’da bulunamazsa hiçbir yerde bulunamaz. Onu ya inkâretmek ya da yaratmak gerekir”³⁶ der. Din insanları katılaştırmak için değil, aydınlatmak, kötülükten kurtarmak içindir. Bu anlamı yitirdiği zaman, din de Tanrı da kendi eliyle canına kıymış olur. Din de Tanrı da insan varlığının yüceliği oranında kutsaldır. İnsanı değersiz sayan bir inanç düzeni, sağlık bozucu bir nesne olmuş demektir. Böyle bir durumda yıkılması gerekeni yıkmak yerine ayakta tutmaya çalışmak insanlığa yönelik büyük bir suçtur, saygısızlıktır, tanrısal varlığın özüne de aykırıdır. Yıkılması gereken yıkılmadan da yeninin yatağı serilemez.³⁷ Bundan dolayı Nietzsche ilk önce Tanrı’nın ölümünü ilan eder. Böylelikle değerler, yeni baştan değerlendirilebilir.

Nietzsche, Tanrı’nın ölümüyle birlikte ahlaktaki kutsal otoritenin sona ermesinden dolayı, hiçbir zaman yakınmamıştır. Tam tersine kültürün bu dönüşümünü ahlaka yeni bir temel oluşturma fırsatı olarak görmüştür. Nietzsche ahlaki olaylardaki tekeli bir otorite olasılığına özellikle de kiliseye karşı çıkmıştır.³⁸ Ona göre kilise her çağda etkili olmuş, disiplin vurgusunu bir yok etme üzerinde kurmuştur. Bunlar onurun, şehvetin, hükmetme arzusunun, zenginlik hırsının, hıncın yok edilmesidir. Tutkunun köklerine yönelik bir saldırı hayatın köklerine de saldırmak demektir. Kilise hayata düşmandır. Bu nedenle kilise Nietzsche’nin Hristiyanlığa duyduğu nefretin temel nedenidir. Ona göre teologların yayıldığı her yerde değer yargıları amuda kalkmıştır, zorunlu olarak tersine çevrilmiştir. Hayata zararlı olan şeyler doğru, hayatı yükselten, onaylayan şeyler yanlış olarak değerlendirilmiştir.

Say Yay., 5. Baskı, İstanbul, 1999, s. 9-10.

36. Friedrich Nietzsche, *Seçilmiş Düşünceler (Denemeler)*, Çev. Samih Tiryakioğlu, Assos Yay., 1. baskı, İstanbul, 1997, s. 110.

37. Nietzsche, *Tragedyanın Doğuşu*, s. 11.

38. Stauff-Turner, a.g.e., s. 152.

“Nietzsche Tanrı'nın ölümünü insan varlıklarını çilecilik ve zararlı inancın denetimlerinden kurtaran tarihsel bir olay olarak gördü.”³⁹

Dini doğa diye adlandıran insanlar her çağda insanların yaşamını zorlaştırmaya ve onlara acı çektirmeye yöneldiler. Güneşi söndürdüler, göğü kararttılar, umutları yok ettiler. Bütün bunları nasıl yapacaklarını ise çok iyi biliyorlardı, tıpkı sefalet zamanlarında sadaka almayı bildikleri gibi.⁴⁰

Nietzsche'nin dinle, özellikle de Hristiyanlık ile ilgili görüşleri, Onun neden Tanrı'yı öldürdüğünü anlamamızı sağlar. Hristiyanlıkla ilgisi oldukça karmaşıktır. Hristiyanlık dinine çok sert eleştirilerde bulunur. Her türlü dini otoriteyi, kiliseyi ve din adamlarını yok sayar. Buna rağmen İsa'yı pek de reddetmemiştir. Bunu şu sözlerinden anlıyoruz:

“İsa, suç kavramının kendisini yok etmişti. Tanrı ile insan. Arasındaki uçurumu yadsımış, Tanrı ile insan arasındaki o birliği, kendi iyi haberi olarak yaşamıştı... Kendi ayrıcalığı olarak değil!”⁴¹

Nietzsche arzuyu yadsıyan Hristiyanlığın çileci etiğini eleştirmiştir. Onun gerçek eleştirisi ise iki yüzlülüğü ve kiliseyi hedef alır. İktidar ve tutkunun gerçek doğasını yavan ahlaki düzenlemeler ile gizleyen ahlak sistemlerine karşı çıkar.⁴² Çileci ideali ve bu idealin insanlık üzerinde uyguladığı gücü eleştirir. Çileci ideal, Hristiyanlıkta görüldüğü biçimiyle yaşamın küçük görülmesidir. Çilecilik, kendini yadsımayı, özveriyi ifade eder. Çileci bir yaşam tutarsızdır. Çünkü yaşamdaki bir şey üzerinde hâkimiyet kurmayı değil, yalnızca yaşamın

40. Friedrich Nietzsche, *Tan Kızıllığı*, Çev. Hüseyin Salihoğlu, Ümit Özdağ, İmge Yay., 2. Baskı, Ankara, s. 41.

41. Friedrich Nietzsche, *Deccal (Hristiyanlığa Lanet)*, Çev. Oruç Aruoba, Hil Yay., 5. Baskı, İstanbul. 1995, s. 60.

42. Stauth-Turner, a.g.e., s. 195.

en temel ve en güçlü koşulları üzerinde egemenlik kurmayı ister. Nietzsche tümüyle çileci pratiklere karşı çıkmaz. Çünkü çilecilik Onun saygı duyduğu türde bir büyüklük, özveri ve öz disiplin gerektirir. Onun asıl karşı çıktığı, yaşamı küçük gören kendini yadsıma veya kendine hâkim olma pratikleridir.⁴³ Nietzsche bu konuda şunları söyler:

“...Çileci ideallere en içten saygılarımı sunuyorum, yeter ki saygıdeğer olsun! İnsanın kendisine ve bize oyun oynamasın! Sonundasonsonları koklayıncaya kadar, sonsuzu koklamak isteyen doyumsuz tutkularıyla, tüm bu tahtakurularını sevmiyorum, kendilerini bilgelikle sarmalayıp nesnel bakan, bu tükenmiş, kullanılmış insanları; bu dinsizler gibi süslenmiş kışkırtıcıları sevmiyorum, çileci ve rahip gibi davranan ama temelde yalnızca trajik soytarıdan başka bir şey olmayan bu tutkulu sanatçıları sevmiyorum...”⁴⁴

Nietzsche’ye göre Hristiyanlık dini, ıstırapı daha da içe yönlendirip, güçsüz ve ezilenin hissettiği hıncın yönünü değiştirmede oldukça başarılıdır. İlk günah öğretisi benliğin ıstırap çekmekten ötürü suçlanacağını öğretir. Hristiyanlık, çarmıhta ölen İsa örneği ile ıstırap çekmeye anlam kazandırmada başarılı olmuştur. Çarmıha gerilme, ıstırapın kurtarıcı olabileceğini, ölümün son olmadığını gösterir. Nietzsche, kilisenin İsa’nın yaşamı ve ölümüne dair yorumlarıyla mücadele eder.⁴⁵

Nietzsche’ye göre başkalarını daha iyi ele geçirebilmek için bazı tatminlerden vazgeçilmesi olarak kavranan çileci hava, Hristiyanlıktan önce de yaygındı ve itibar görüyordu. Fakat Hristiyanlık bu hayat biçimine daha önce hiçbir zaman sahip olmadığı önemli bir konum kazandırdı.⁴⁶ Nietzsche bu konuda şunları söyler:

43. Pearson, a.g.e., s. 178-179.

44. Friedrich Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, Çev. Ahmet İnam, Gündoğan Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1998, s. 147-148.

45. Pearson, a.g.e., s. 179.

46. Nehamas, a.g.e., s. 141.

“Çilecilik, rahiplik ülküsü, aslında zararlı mı zararlı bir ülkü, bir bitiş, bir dekadans ülküsü iken, nasıl olup da böylesine sınırsız bir güç kazanmıştır? Cevap: sanıldığı gibi; Tanrı papazların arkasında olduğu için değil, yalnızca daha iyisi olmadığı için, yokluktan, şimdiye dek biricik ülkü o olduğu için, yarışanı olmadığı için. Çünkü hiçbir şey istememektense, hiçliği istemeyi yeğ tutar insan...”⁴⁷

Nietzsche felsefenin çileci hayat tarzı olmaksızın var olamayacağını belirtir. Ahlaki çilecilik veya Hristiyan çileciliği Nietzsche'ye göre daha kapsamlıdır. Nietzsche felsefecilerin de daima çileciliğe yönelik bir eğilim taşıdıklarını şu sözleriyle belirtir:

“Yeryüzünde felsefeciler olduğu sürece ve nerde felsefeciler varsa... Orada şüphesiz felsefecilerin şehvet düşkünlüğüne karşı kendilerine has bir öfkesi ve nefreti vardır... Yanı sıra, felsefecilerin tümüyle çileci idealden yana kendilerine has bir ön yargısı ve düşkünlüğü vardır, bunun göz ardı edilmemesi gerekir...”⁴⁸

Nietzsche'nin amacı felsefi çileciliği ahlaki çilecilikten ayırmaktır. Felsefeciler çileci idealde en yüce ve en gözü pek tinselliğin ve gülüşün en elverişli koşulunu bulurlar, varoluşu yadsımazlar, bunun yerine kendi varoluşlarını onaylarlar. Ahlaki çileciler ise kendilerini ellerinden geldiğince hayattan uzaklaştırırlar. Sonuçta hiçbir şey olmayan öbür dünya ödülleri uğruna sahip oldukları maldan mülkten vazgeçme çabası içindedirler. Bu nedenle hayatın yalnızca bir yönünü değil, tümünün yadsınmasından ötürü ahlaki çileciler kendi güç istemlerinden vazgeçmeye çalışıyor gibidirler. “Ahlaki çilecilik kendi kendisini yok etmeyi hedefleyen bir güç isteminin tezahürüdür.”⁴⁹

47. Friedrich Nietzsche, *Ecce Homo (Kişi Nasıl Kendisi Olur)*, Çev. Can Alkor, Say Yay., 4. Baskı, İstanbul, 1993, s. 126.

48. Nehamas, a.g.e., s. 163.

49. a.g.e., s. 164.

“Güç İstemi” kavramı da Nietzsche’ye özgü bir kavramdır. Nietzsche, çağının çöküş halinde olduğunu görüyor ve bilimin hiçbir zaman insanlara yeni değerler kazandırmayacağını savunuyordu. Çünkü bilime ve onun yasalarına, bilgiye olan inanç temelsizdi. Akıl ve ilerlemeye güven duyan aydınlanmanın, insanın özgünlüğünü yok eden siyasal sistemler kurması kaçınılmazdır. Nietzsche güvenilecek tek hakikat olarak edebi bir güç istencini görüyordu.⁵⁰ Ancak “güç istenci” sayesinde yaşanan kriz atlatılabilirdi.

Nietzsche’ye göre yaşayan her canlı yaptığı şeyleri kendini korumak için değil, daha fazla olmak için yapar. Bu bağlamda güç istemi, yaşayan her şeyin geliştirmek zorunda olduğu arzudur. Nietzsche buna “özgürlük dürtüsü” de demektedir. “Yaşam hiçbir şeyin kendisini korumak istemediği ama her şeyin ekleneceği ve biriktirileceği kendine özgü bir kuvvet biriktirme istemi olarak anlaşılmalıdır.”⁵¹ Güç istemi denilince her yaşayan varlığın, sürekli var olmak ve ilerlemek için çaba göstermesi dinamik bir şekilde güçlerin biriktirilmesi anlaşılmalıdır. Güç istenci güçlü olma içgüdüsüne dayanmaktadır.⁵² Güç istemi insan varlığının en son dayandığı temel olaydır. Kendisi de bir içgüdü olan güç istemi, bütün içgüdülerin kendisinden kaynaklandığı metafizik bir ilkedir. Organik ve inorganik varlığı yönlendiricidir ve yaşam da bir güç istencinden başka bir şey değildir.⁵³ Böylece yaşama istemi güçlülük istencine çevrilir. Çünkü evrenin özünde güçlülük istenci vardır. Savaşılan her yerde güçlülük için savaşılır. Evren özünde başı sonu belli olmayan, sürekli değişen ama değişmez kalan bir güç, kendi kendine evet diyen, hiçbir zaman yorgunluk duymayan bir oluşturmaz. Nietzsche’nin

50. Robinson, a.g.e., s. 42.

51. Pearson, a.g.e., s. 73.

52. Münir Dede, *F. W. Nietzsche ve H. Bergson’un Ahlak Anlayışları (Karşılaştırmalı Olarak)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum. 1996. s. 109.

53. Aydın, a.g.e., s. 102.

durmadan kendi kendini yaratan evreni Dionysosca evrendir. Bu evren bir güçlülük istencidir.⁵⁴

Güç istenci bütün insani kavramlar ve değerlerin daima alternatif ihtimalle bastırılması sonucunda ortaya çıkar. Bu bastırılma gerçeği ise hep saklı kalır. Her türlü bilgi ve hakikat, birbirleriyle mücadele eden fikirlerden, galip çıkan tarafın savundukları görüşlerdir.⁵⁵ Bu nedenle insan, güç istenci olarak ifade edilen doğa ve tarihin bu büyük gücünden bağımsız değildir. Eşsiz bir birey ya da irade gücünün sadece şahsımıza ait olduğuna inanmak da kendimizi kandırmaktır.⁵⁶ Görüldüğü gibi güç istenci varlığın sürekliliği için şarttır. Fakat çileci ahlakta güç istenci kendini yok etme olarak anlaşılır. Bu nedenle Nietzsche her türlü çileci ahlaka karşı çıkar. Çileci ahlaka temel olan Hristiyanlık dinine de her fırsatta saldırır. Bu konudaki sert eleştirilerine kısa bir göz atalım:

“Hristiyan olmak namussuzluktur. Ve iğrenmem de burada başlar. Dürüstlikle en ufak alışverişi olan kişi, bugün bilmek zorundadır ki bir tanrı bilimci, bir rahip, bir papa, söylediği her tümceyle yalnızca yanıltıyor değil, yalan söylüyordur. Rahip de herkes gibi bilir, Tanrı'nın olmadığını, günahkârın olmadığını, kurtarıcının olmadığını, ahlaksal dünya düzeninin yalanlar olduğunu. Kilisenin bütün kavramlarının ne olduğu artık ortaya çıkmıştır, en berbat kalpazanlıklar oldukları, doğayı, doğal değerleri değersizleştirmek amacını taşıdıkları, rahibin ne olduğu ortada, en tehlikeli asalak türü, yaşamın sahici zehirli örümceği...”⁵⁷

Nietzsche'ye göre Hristiyanlık, korkak ve karamsar insanları kendisine çeken bir sürü ahlakıdır. Bu ahlak üstün insanların doğuşunu engellediği için tehlikeli bir değerler

54. Bedia Akarsu, *Çağdaş Felsefe*, M.E.B., İstanbul, 1979, s. 47.

55. Robinson, a.g.e., s. 88.

56. a.g.e., s. 28.

57. Nietzsche, *Deccal*, s. 55.

sistemini temsil eder. Hristiyan ahlakının hiçbir mistik yönü yoktur.⁵⁸

Nietzsche Hristiyanlığa karşı bu sert çıkışlarına rağmen bu dinin kültürel önemini de göz ardı etmez. Çünkü Hristiyan ahlakı, nihilizme karşı bulunan büyük bir panzehirdir. Hristiyan ahlakı, insanın küçüklüğüne karşılık ona mutlak bir değer veriyor, Tanrı'nın avukatlığını yaparak acılara, kötülüklere karşı dünyaya mükemmellik yüklüyordu. İnsanın mutlak değeri hakkında bir ilim ortaya koyuyor, insanlığından nefret etmesini yasaklıyordu. Ahlak nihilizme karşı bir çareydi.⁵⁹ Fakat Tanrı'nın ölümünün ardından yaşanan nihilizmin doğuşuyla birlikte, Hristiyanlık uygarlığa varoluşun kültürel ve etik temellerini sağlamakta başarılı olamamıştır.⁶⁰

Nietzsche'nin felsefesinde nihilizm, üstün insana zorunlu bir geçiş dönemi olarak oldukça önemli bir konuma sahiptir. Nietzsche'de nihilizm bir amaç değil, araçtır.⁶¹ "Nihilizm değer, anlam ve isteklerin kökten reddedilişidir; bunların bir gayesi kalmamıştır; 'neden' sorusuna cevap bulunamaz."⁶²

Bilim ve din her ne kadar göz alıcı iddialar ortaya atsalar da bu iddiaların haklılığı hiçbir zaman ispatlanamamıştır. Bu iki iman sisteminin çöküşü, evrensel nihilizme, ümitsizliğe ve uygar dünyanın çöküşüne yol açmıştır.⁶³

Ahlakın çöküşüyle birlikte yeni değerlendirmelerin ortaya çıkması zaruri olmuştur. Ahlakın insandan istediği ile insanın dünyadan, hayattan istediği aynı olmadığı zaman, nihilizm

58. Robinson, a.g.e., s. 32.

59. Uluğ Nutku, *Nietzsche'de Nihilizm Problemi*, Felsefe Arkivi, Sayı: 16, İstanbul, 1978, s. 133.

60. Pearson, a.g.e., s. 179.

61. Dede, a.g.e., s. 61.

62. Nutku, a.g.e., s. 131.

63. Robinson, a.g.e. s. 26.

ortaya çıkar. Bu krizin önemi, güçsüzlerin elenmesine ve yeteneklere göre oluşan bir düzenin, yüksek bir kültürün başlamasına önayak olmasıdır. Kriz her şeyden önce hem güçlülerin hem de güçsüzlerin karar alma durumudur. Güçlü olan kişiler, aşırı inançlara ihtiyacı olmayan, ölçülü olan, yaşama sadece katlanan değil onu savaşıarak da sevebilen, insanın yaratıcılığına ve hayatı yüceltişine örnek olanlardır.⁶⁴

64. Nutku, a.g.e., s. 143.

Nihilizm

Tanrı'dan ve öte dünyadan yoksun bilimin ve insan aklının sınırsız gücüne inancı kalmamış modern insanın kaçınılmaz kaderi karamsarlıktır. Karamsarlık aşılmadığı takdirde bunu nihilizm izler. Geçerlikte olan ahlak, Tanrı'nın ölümüyle birlikte, dinsel arka planını yitirince bütün ahlaki değerlerin havada kalması kaçınılmazdır. "Her saf moral değerler sistemi, nihilizmle son bulur. Dinsel arka planı olmayan bir ahlakçılıkla çıkmazdan çıkılabileceği sanılır ama bununla nihilizme giden yol kaçınılmaz olur."⁶⁵

Nietzsche'nin eleştirisi büyük ölçüde nihilizme yöneliktir. Nietzsche'nin felsefesinin geleneksel inanç üzerinde yıkıcı etkileri bulunmasına rağmen, amacı özünde olumsuz değildir.⁶⁶ Nietzsche'de nihilizm bir olumsuzluk değil, bir krizdir. Değerlerin çökmesiyle birlikte oluşan kriz durumunda, yeni değerlendirmelerin yapılması zaruridir. Asıl olumsuzluk, kriz durumunda yeni değerler ve düşünceler yaratamamaktadır. "Krizin değeri, giriştiği temizlikte, temizleyeceği unsurları bir araya sıkıştırmasında onların birbirlerini yok etmelerini sağlamasındadır".⁶⁷ Nietzsche'nin tasarısı da bu kriz durumunda yeni bir ahlak geliştirmektir. Bu nedenle ilkin nihilizme karşı yeniden bir değerlendirme ve ütopyacı düşünce Nietzsche'de önemlidir. İkincisi nihilizm ve geleneksel ahlakın çöküşü sorununa verdiği felsefi ve sanatsal

65. Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 144.

66. Stauth-Turner, a.g.e., s. 65.

67. Nutku, a.g.e., s. 134.

yanıtında bedeninin ve insan cisimleşmesinin önemi büyüktür.⁶⁸ Nietzsche modern nihilizm sorunuyla yüzleşmiştir.⁶⁹

Nietzsche'nin üslubu gerekçesini kriz inancında bulur. Bu inanç mevcut dünyanın hükümsüz görülerek mahkûm edilmesini ön görür. Bu hükümsüzlüğü, fark etmek ise nihilizm dediğimiz olaydır. İki çeşit nihilizm vardır. Birinci tür nihilizmde bütün değerlerin değersizleşmesi ezici ve sıkıntı verici olarak görülür. İnsan boşluğa bakar, ürperir ve geri çekilir. Burada krizin yumuşatılmasına çalışılır, hiçbir şey olmamış gibi, pasif ve estetik olmayan bir tavır alınır. İkinci tür nihilizm ise aktif ve estetiktir. Bu nihilizmde boşluktan korkuyla geri çekilmek yerine, onun üzerine doğru gitmek, dans etmek vardır. Dünya yok diye sızlanacağımız yerde varlığımıza uygun yeni bir dünya icat ederiz. Her insan kendi varoluşunun sanatçıları olur. Nietzsche'de bu nihilizm, varoluşa en uygun tavır olarak modern ve postmodern toplumlara salık verilir.⁷⁰ Nietzsche'nin nihilizm teşhisi önemlidir. Çünkü günümüzde politika ve politik düzenin sorunları hakkında düşünmek zorunda olduğumuz bağlamı (bir ahlaki değerler krizini) açığa vurur.⁷¹ Nietzsche tercihlerde bulunmak zorunda olduğumuz bağlamı, Tanrı'nın öldüğü bir dünyayı gösterir bize. Tanrı'nın öldüğü bu dünyada nihilizm en yüksek seviyededir. Bir nihilizm çağında yaşıyor olmak, insanları politik yaşamın nasıl temellendirileceği konusunda muazzam bir meydan okumayla karşı karşıya bırakır. Nietzsche'nin nihilizmi insanlığa bahşedilmiş politik bir görüştür.⁷²

Nietzsche, Batı uygarlığının zayıflatıcı ve cesaret kırıcı bir nihilizmin pençesine düştüğü kanısındadır. Nihilizm dünyaya dair bir anlayış geliştirmemizi sağlayan metafizik ve ahlaki

68. Stauth-Turner, a.g.e., s. 25.

69. a.g.e., s. 298.

70. McGill, a.g.e., s. 67.

71. Pearson, a.g.e., s. 66.

72. a.g.e., s. 196.

dilleri etkileyen bir durumdur. Nietzsche sezinleyebildiği krize açıklık getirmek için hedef, erek, adalet, merhamet gibi kavramlardan örnekler verir. Bu kavramların iç hesaplaşma gerektirdiğine inanır. Eğer Tanrı öldüyse varoluşumuzu anlamlandırmamız ve dünyayı yorumlamamız nasıl mümkün olacaktır? Nietzsche'ye göre nihilizm olayı, bize toplumsal varoluşun hedef ve ereklerini yeniden düşünme ve tüm değerlerimin yeniden değerlendirilmesi fırsatını verir.⁷³ Nietzsche tüm değerlerin yeniden değerlendirilmesini ister. Böylece insanları kendileriyle iç hesaplaşma yapmaya zorlar. Bizi vicdanımızla, büyük bir meydan okuma ve düşünme zorunluluğuyla baş başa bırakır.⁷⁴

Nihilizmin semptomlarının, nihilizmin nedenleriyle karıştırılmaması Nietzsche için önemlidir. Nihilizmin semptomlarından bazıları şunlardır: Toplumsal keder, fizyolojik bozulma, ahlaksal çöküntü, yaygın kötümserlik vb... Nihilizmin nedeni ise Tanrı'nın ölümüyle birlikte Hristiyan dünya görüşünün ve evrensel değerler sisteminin çökmesidir. Dünya artık anlam, erek ve amaçtan yoksundur. Bu nedenle Nietzsche nihilizmi insanlığın deneyimlemesi ve başına gelmesi gereken "patolojik geçiş evresi" olarak tanımlar.⁷⁵

Tarihsel kriz yorumuna gelince egemen metafor kırılmadır. Bu kırılma tarihi ön gerektirir. Bu nedenle tarihi bir hat ya da hareket olarak düşünmek gerekir. Çünkü tarih ancak çizgisel bir şey olarak tasarlandığında onun kırılabileceğinden bahsedebiliriz. Kriz düşünürleri bugünü kırılmış, kopuk olarak tasarladıklarında, onu aynı zamanda hükümsüz, değeri düşük bir şey olarak da tasarlamış olurlar. Tarihselcilik krizin ön koşuludur. Tarihselcilik ebedi standartlar çöktüğünde ve tarihsel zamanın akışı dışında bir şey kalmadığında

73. a.g.e., s. 24.

74. a.g.e., s. 196.

75. a.g.e., s. 58.

ortaya çıkar.⁷⁶ Nietzsche'nin tarih görüşü karmaşıktır. Örneğin, Nietzsche teolojik söylemin çökmesinin ardından Avrupa'nın bunalıma düştüğünü belirtir. Aynı zamanda bu durumun vaatler ve potansiyellerle dolu olduğunu da düşünür. Bu durum karşısında önerdiği çözüm ise değerlerin yeniden değerlendirilmesidir.⁷⁷ Tarihin süreklilik zinciri, bengi dönüşün sonsuzluğu tarafından kırılır. Nietzsche, bütün süreçlerin geri dönüşü olmayan bir döngüsel yolculuk, çözümü olmayan bir kriz, yeniden bütünleşme içermeyen bir diyalektik olduğunu savunur. Nietzsche bu döngüsel yolculuğa "beni dönüş" de demektedir. Bu öğretiyi kavranılması mümkün olmayan bir öğretilerdir. Herhangi bir biçimde betimlenemez.⁷⁸ Beni dönüş, başlangıcı itibarıyla ne bir tasarım ne de tam anlamıyla bir postulatıdır, yaşanmış bir olaydır ve düşünce olarak ani bir düşüncedir.⁷⁹ Beni dönüş, geriye hareket etmez. Tam tersine, bir tür daimî kriz durumudur, burada geriye dönme arzusunun bütün yolları kapanmıştır. Nietzsche'de tarihin sonu kavramı Tanrı'nın ölümüne ve son insanın serüvenine dönüşür.⁸⁰ Tarihselcilik mutlak değer kavramını reddediyordu. Fakat kendisinin de bir mutlağı vardı. Bu mutlak tarihsellik sürecinin kendisidir. Nietzsche tarihi kopuşlardan, sıçramalardan, zorlamalardan, kısacası krizlerden oluşan bir küme olarak görür. Zaten Nietzsche'nin kriz anlayışı özünde tepkisel karakterdedir.⁸¹

Kriz anlayışı, Nietzsche'nin yaptığı parlak bir düşünsel hamlenin ürünüdür.⁸² Kriz düşüncesinin varlığı, Tanrı'nın ölümüyle birlikte ortaya çıkar. Fakat Nietzsche'nin Tanrı'nın ölümünü ilan edişi bir fundamentalizm çağrısı olarak

76. McGill, a.g.e., s. 11-12.

77. Stauth-Turner, a.g.e., s. 65.

78. McGill, a.g.e., s. 49.

79. Klossovski, a.g.e., s. 117.

80. McGill, a.g.e., s. 50.

81. a.g.e., s. 434.

82. a.g.e., s. 434.

değerlendirilmemelidir. Aksine Tanrı'nın ölümü düşüncesi, insanları yeni bir ahlaki bunalım duygusuna davet eden ütopyacı bir jest olarak ele alınmalıdır. Değerlerin yeniden değerlendirilmesi için yapılan bir çağrı olarak görülmelidir.⁸³ Nietzsche'nin Alman kültürüyle, nihilizmle ve Tanrı'nın ölümüyle ilgili iddiaları oldukça karmaşıktır. Nihilizm, değerlerin yeniden değerlendirilmesi ve sağlıklı bir varoluş biçiminin geliştirilmesi doğrultusunda atılan bir meydan okumadır. Tanrı'nın ölümü ise özgürleşmenin önemli bir görünümü ve ahlaki özerklik doğrultusunda atılmış zorunlu bir adımdır. Tanrı'nın ölümü bir trajedi değil, etik varoluşun yeni bir söylemidir.⁸⁴ Nietzsche'nin görüşlerinin, inancın yitimine, Tanrı'nın ölümüne ve modernliğin kültürel krizine verilmiş bir varoluşsal yanıt olduğunu söyleyebiliriz.⁸⁵ Kriz düşünürü olarak Nietzsche çok değişik konulara el atmıştır. Tanrı'nın ölümüyle boşalan yeri trajik insanla doldurmuş, Hristiyanlığın çöküşüyle birlikte ortaya çıkan krize çözümler aramış, krizden kurtulmanın yolu olarak da sonsuz dönüş ve güç istenci öğretilerini ortaya atmıştır. Bu görüşlerin hepsi de Nietzsche'ye özgü, orijinal düşüncelerdir. Kendisinden önce hiç kimsenin cesaret edemediği özgünlükte sorular soran ve yanıtlar veren Nietzsche her zaman dikkat çekici olmuştur. Onun asıl önemi de bu özelliğidir.

83. Stautli-Turner, a.g.e., s. 90.

84. a.g.e., s. 268.

85. a.g.e., s. 197.

II. Bölüm

Nietzsche'de Trajik İnsan

Trajedinin Doğuşu ve Trajik Olan

Nietzsche'nin trajediye dair incelemesi, değerlerin göreceliliğine verdiği yanıtı ve modern krize ilişkin değerlendirmesini daha iyi anlamamızı sağlar.⁸⁶ Trajedi analizi, nihilizm tehdidine Nietzsche'nin verdiği yanıtın önemli bir rehberidir. Nietzsche'nin konumunun anlaşılması için, Dionysoscu ve Apollocu izleklerin iyi anlaşılması ve bu izleklerin birbirleriyle çelişmediklerinin vurgulanması gerekir. Çünkü bu izlekler sanatta birbirleriyle kaynaşırlar.⁸⁷ Bu sanat ise trajedidir.

Nietzsche büyük ölçüde Schopenhauer'ı okumuş olmanın etkisiyle, dünyayı kendi içinde hiçbir yasası, hiçbir nedeni ve hiçbir amacı olmayan bir kaos olarak görür. Trajedi, “doğanın gerçek hakikati ile sanki tek gerçeklikmiş görünümü arz eden kültürün yalanı” arasındaki karşıtlığa, ilişkin anlık bir kavrayış sunar. Trajedi temelde doğanın geri kalanından farklı olmadığımızı, onun ayrılmaz bir parçası olduğumuzu gösterir. Kendisini belli bir süre için dünyanın geri kalanından kopartan izleyicisini, “görünüştaki tüm değişikliklere rağmen, şeylerin temelinde hayatın tahrip edilemez şekilde güçlü ve zevkli olduğu” yönünde metafizik bir rahatlama ile baş başa bırakır.⁸⁸ Trajedinin analizine geçmeden önce trajedinin doğuşunu hazırlayan kültürel sistemlere bir göz atalım.

86. Stauth-Turner, a.g.e., s. 207.

87. a.g.e., s. 210.

88. Nehamas, a.g.e., s. 70.

Nietzsche tarih boyunca üç tip kültür ayırır: İlki realiteyi taşıyamayan, yaşayabilmek için realiteyi değiştiren ya da realiteden kaçan kültürdür. Bu kültürün insanları acıyla dolu olan bu dünyadan sanat yoluyla ya da hayattan yüz çevirerek kaçarlardı. En tipik örnek ise karamsar bir görüşün ortaya konduğu Budist Kültürdür. İkinci kültür Sokratik Kültürdür. İnsan aklına ve bilimin sınırsız gücüne kayıtsız şartsız inanan kültürdür. Üçüncü tip kültür ise bilimin sınırsız gücüne inanmasalar da kendilerinin bir varlık şartı olarak bilim yapan, bilmek zorunda olan insanların ortaya koyduğu trajik kültürdür. En tipik örneği ise Yunan Kültürüdür.⁸⁹

Nietzsche bu kültür sistemlerinden hareketle trajedinin soy kütüğüne sonuç olarak, hayatı katlanabilir kılan üç zorunlu yanılsama saptamıştır. Birincisi varoluşun imha edilemezliği doğrultusundaki Dionysoscu inanç, ikincisi bilgi ve akıla Sokratik bağlanma; üçüncüsü ise güzel sanatın Apolloncu takdiri. Bu üç kültürel yanılsama insan varoluşuna bir anlam önererek, varoluşu katlanabilir kılar.

Nietzsche'ye göre çağdaş dünya Sokratik itki tarafından şekillendirilir. Fakat Sokratik kültür, aklın daima kendi sınırlarını keşfetmek ve bir yanılsama olarak kendi üzerine geri dönmek zorunda olmasından ötürü, sürekli bir "kriz" durumundadır.

Nietzsche'nin modernliğin bu krizine dair önerdiği çözüm, trajik müzik yoluyla sahici Hellenci değerlerin yeniden canlandırılmasıdır.⁹⁰

Nietzsche okuyucularına trajik bir ruh hali duygusu ve trajik bir kültür anlayışı kazandırmaya çalışır. Eski Yunan Kültürü ise insan varoluşunun trajik doğasını kavrayan, ama bu yüzden sarsılmayan bir halkın rastlayabileceğimiz en iyi örneğidir.⁹¹

89. Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 96

90. Stauth-Turner, a.g.e., s. 209-210.

91. Pearson, a.g.e., s. 200.

Yunan Kültürü'nün anahtarı tragedyadır. Tragedya yalnız estetik alanda değil, varlık ve hayatla ilgili her alanda bir bakış açısı sağlamaktadır. Nietzsche M.Ö.7.yüzyıldan 5.yüzyıla kadar uzanan çağa "Trajik Çağ" adını vermiştir. Çünkü Yunan felsefesinin bu devresi felsefe ile tragedya arasındaki derin yakınlığı fark etmiştir. Trajik çağın filozofu kuru bir mantıkçı değildir. O, evreni kavrarken kendisini de kavramak isteyen, bunu da bütün kişiliğiyle, heyecanı, tasarım kuvveti, yaratıcı ve duyucu yetileriyle başarmaya koyulmuş olan insandır. Nietzsche'nin amacı, insanı kurtarmak ve kendisinin ne olduğu üzerinde düşündürmektir. Yunan tragedyası ile Trajik Çağ felsefesini ise bu hususta örnek gösterir.

Tragedya insana ne olduğunu, geleneklerle pekiştirilmiş türlü bağlardan kurtararak telkin eder. Ona, özgür bir kişilik olduğu bilincini verir, fakat varlığının bu özgürlük ve alınyazısı arasında bir denge olduğunu da gösterir. Bundan dolayı insan varlığı trajiktir.⁹² Nietzsche'nin trajik anlayışı, kişinin ölümsüzlere katılmak isteğine ve Silenos'un şu bilge sözlerine dayanır:

"Ormanda dolaşırken bir gün Kral Midas, ağaçlar arasında Silenos'u görür; onun üstün bilgeliğinden faydalanmak için peşine düşer; sonunda yakalayınca, ona, insan için en üstün iyi olan nedir, diye sorar. Silenos susar. Kral ısrar edince, bir kahkaha atar, der ki: Var olamamak, varsa hemen ölmek, yok olmak; budur insan için en iyi olan."⁹³

Eski Yunanlılar da kendilerini varoluşun saçmalığı ve anlamsızlığı yüzünden çok kötü hissederlerdi. En iyi şeyin hiç doğmamış olmak, ikinci en iyi şeyin de çabucak ölmek olduğunu belirten bilgenin meydan okumasından etkilenmişlerdir. Fakat trajik sanat sayesinde bu kötümserlikten kurtulmuşlardır.⁹⁴

92. Nietzsche, *Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe*, s. 8-11.

93. İoanna Kuçuradi, *Max Scheler ve Nietzsche'de Trajik*, Yankı Yay., İstanbul, 1966, s. 30.

94. Pearson, a.g.e., s. 93.

Nietzsche, insanların ancak trajik sanat eğitimi ve bilgisi sayesinde yükseltilebileceğine inanıyordu. İnsanlığın geleceğinin tek teminatı, trajik duygusunu muhafaza etmesine bağlıdır. Bu eğitim bireyi kendisinden daha yüksek bir şeye adamasını sağlar. Bu da tragedyanın ifade ettiği şeydir: Bireyler “ölüm ve zamanın” kendilerinde uyandırdığı korkunç korkudan azat edilirler. Trajik duygunun bu değerlendirilmesi sayesinde birey tüm mutsuzluğunu hafifleten kutsal bir şeyle karşılaşabilir. Trajik bilgelikle birlikte özgürlük de gelir. Özgürlüğe ancak kendi eylemlerimizle ulaşabiliriz. Gerekli olan şeyse sahici bir sanat ihtiyacı duyan insanlıktır. Nietzsche sanata değer verir. Çünkü sanat varoluşun dehşeti, korkunçluğu ve saçmalığı karşısında insanların yaşama katlanmasını mümkün kılar, varoluşun geliştirilmesine katkıda bulunur. İnsanlar ıstıraplarının nedenlerinin farkına vardıkları zaman sanata ihtiyaç duyarlar.⁹⁵

Yunanistan’ın büyük trajik şairleri, yaşamın ve dünyanın tüm acılarına rağmen güzel olduğunu, yaşamın tüm değişimine rağmen yok edilemeyecek denli güçlü ve haz verici olduğunu söylemişlerdir. Doğanın acımasızlığından ve dünya tarihi denilen şeyin korkunç yok ediciliğinden sanat yaşamı yoluyla kurtulmuşlardır.⁹⁶ İstırap, zulüm ve acı insan varoluşunun temelinde vardır. Önemli olan ise bunları nasıl algıladığımızdır. Nietzsche bizi trajik bir kültürü yeniden yaratmaya zorlar. Ancak böyle bir kültür insanın alacalı doğasından, tüm doğallığıyla ortaya çıkarılmasını mümkün kılar. Nietzsche’ye göre insanın hakikatinin ortaya çıkarılmasını sağlayan araç sanattır. Trajik sanatın değerlendirilmesiyle birey dar kişisel varoluşunun ötesinde bir bakış açısına ulaşır.⁹⁷

95. Pearson, a.g.e., s. 198-199.

96. Walter Kaufmann, *İnsanı Anla(ma)mak*, Çev. Aziz Yardımlı, İdea Yay., 1. Baskı, İstanbul, 1997, s. 74.

97. Pearson, a.g.e., s. 21.

Nietzsche'nin üzerinde durduğu konulardan birisi de varoluşun amacıdır. Eğer kendisinin inandığı gibi Tanrı öldüyse, varoluşun anlamı nedir? Nietzsche'nin bu soruya verdiği yanıt, Tanrı'nın yokluğunda dünyayı kurtaracağına inandığı tek tutum; trajik bir güç kötümserliğinin geliştirilmesi konusunda modern insanların yüreklendirilmesidir. Trajik olansa, yaşamın sonsuz amaç ve ahlaki ereklerden yoksun olduğunun kabul edilmesidir. Ama Nietzsche'ye göre umutsuzluğa kapılmamalıyız aksine gerçekliği olduğu gibi neşeli bir şekilde onaylamalıyız ve yaşama karşı "iyi" ve "kötü"nün ötesinde bir tutuma ulaşmalıyız.

Nietzsche kendisini ilk trajik filozof olarak nitelendirir. İnsan yaşamı ve insan yaşamının trajik ve komik yönleri üzerine eleştirel bir perspektif geliştirmiştir. Nietzsche Dionysosca dediği trajik yaşamı şöyle anlatır:

"En tuhaf ve en zor sorunlarda bile yaşama 'evet' diyebilmek, en yüksek tiplerin kurban edilmesinde bile, kendi tükenmezliğinden sevinç duyan yaşama istemi -Dionysosca dediğim şey işte bu! Trajik şairin psikolojisine uzanan köprü olarak anladığım şey. Dehşet ve merhametten kurtulmak için değil, ateşli bir şekilde üstünden atarak kendini tehlikeli bir duygudan arındırmak için değil. Ama hepten dehşet ve merhametin ötesinde, kendini oluşturun ezeli, ebedi neşesi kılmak için-yıkımdan alınan zevki bile barındıran bu zevk."⁹⁸

Nietzsche Dionysos olgusunun kendisinden önce böyle filozofça bir tutkuyla duyulmadığını söyler.⁹⁹ "Hayatın en zor ve en garip sorunlarının içinde yaşama arzusuna ben esin ve coşku sanatı derim." diyen Nietzsche bir başka yerde de "İnsan kaderini, riskleri ile kabul eden ve yüceliğini işkenceler çekme pahasına kazanan yiğit bir kötümserliktir." diyecektir.¹⁰⁰

98. Nehamas, a.g.e., s. 77.

99. Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 75.

100. Ruy, a.g.e., s. 69.

Nietzsche'ye göre insanın yaşadığı trajedinin bilincinde olup, korkusunu aşmayı, uyuşmazlıklarını çözmeyi ve geçici bir denge kurmayı başarabilen tek toplum Yunan toplumdur. Yunan halkı bu mutluluğu kendisi kazanmıştır.¹⁰¹ İnsanlara trajik bir ruh hali yaşatmak isteyen Nietzsche şöyle der:

“Trajik bir çağ muştuluyorum. İnsanlık en amansız, ama en zorunlu savaşları bir kez ardında bırakıp, acı çekmeksizin unuttuğu an, hayata evet deyişin en yüksek sanatı tragedya, yeni baştan doğacaktır.”¹⁰²

İçinde acının kendisinin uyarıcı olarak etkilediği yaşam ve güç duyguları olarak ayinlerin ruhbilimi, Nietzsche'ye trajik duygu kavramının anahtarını vermiştir. En yabancı ve en sert sorunlarda bile yaşama “evet” demek, yaşama istenci ve sevinç trajik ozanların ruhbilimine giden yoldur.¹⁰³ Trajik sanatçı kötümser değildir. O, sorunsal ve kendi içinde korkunç olan her şeye hemen “evet” diyendir.¹⁰⁴ Nietzsche modern toplumların içine düşmüş oldukları krizden kurtulmanın yolu olarak, trajedinin yeniden doğmasını, insanların yaşama yeniden “evet” diyebilmelerini ister.

Nietzsche'nin trajedi analizine gelince; o, insanın olağanüstü bir başarısı olan trajediyi, apollonik-dionizik bir ikilik olarak dile getirir. Trajedinin özündeki bu ikiliğe Nietzsche iki tanrı adını vermekle sanata ve trajik olana karşı tutumunu belirtmiş olur.

Dionysos ve Apollon kavramlar değil, eski Yunan hayatına karışmış iki varlıktırlar. Bu tanrıların görevleri zıtsa da her ikisi de sanatla ilgili tanrılardır. İki tanrı arasındaki bu zıtlık Nietzsche için dünyanın özünde bulunan ana bir zıtlıktır.

101. a.g.e., s. 58.

102. Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 76.

103. Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, s. 109.

104. a.g.e., s. 28.

Sürekli çatışmada bulunan bu iki kuvvetin arada sırada barışmasıyla da trajik hayat, trajik sanat yani trajedi ortaya çıkar.¹⁰⁵

Apolloncu ilke daha çok akılcı ve düzenliken, Dionysoscucu ilke çılgınlık, taşkınlık ve düzensizlikle ilişkilendirilir.¹⁰⁶ Etik alanda apollonik olanın gerçekleşmesi insanın ölçülü olmasıyla olur. Apollon'un Delpho'daki tapınağında "Kendini bil!", "Aşırılıklardan sakın!" sözleri yazılıdır. İnsanın kendi kendisi olması, aşırılıklardan uzak durup orta yolu bulması, apollonik olanın kendisidir. Apollonik olan, en üstte bulunan, görünendir. Ama onun temelinde, onu mümkün kılan başka bir şey vardır o da dionizik olandır. Apollonik olanın gerçekleştiği sanat alanı plastik sanatlardır. Plastik sanatlar doğrudan doğruya gözle ilgilidir, sanatçının ortaya koydukları görünür şeylerdir. Sanatçıyla bu şeyler arasındaki çizgi kesindir. Apollon'un hedefi güzel görünüşleri kurtarmaktır. Dionizik olanın gerçekleştiği sanat alanı ise müziktir. Müzikte ne sınır ne de görüntü vardır. Dionizik durumda, kişiyle tabiat arasında sınır yok olur. İnsan tabiatla bir olmak ister. Sanatçının yaptığı şey, dionizik olanla apollonik olanın bu ikiliğini kavrayıp gözümüzün önüne sermektir. İnsan ve dünya ancak estetik bir fenomen olarak anlaşılabilir.

İşte tragedya, insanı yok olmaktan kurtarır, değişmelerin arkasında değişmeyen bir şeyin var olduğunu hatırlatır.¹⁰⁷

Tragedya "Biz ölümsüz yaşama inanıyoruz." diyor. Görsel sanatçının sanatı ayrı bir amaç taşır. Burada Apollo, görünüşün ölümsüzlüğü ve ışıklandırıcı görkemliliğiyle bireyin tutkularını yenilgiye uğratar. Güzellik içten gelen tutkuya üstün gelmiştir. Dionysosca sanatın trajik simgesinde ise doğa bize şöyle seslenir: "Benim gibi olun! Olayların sonu

105. Kuçuradi, *Max Scheler ve Nietzsche'de Trajik*, s. 31.

106. Robinson, a.g.e., s. 83.

107. Kuçuradi, *Max Scheler ve Nietzsche'de Trajik*, s. 33-38.

gelmez değişimi altında sonsuzca yaratıcı, sonsuz varoluşa gitmede direnici, bu olay değişimi içinde sonsuzca seven bir ana kaynak olun!”¹⁰⁸ Nietzsche, Apollon’u; hayatın değerinin anlamlı bir varoluşa yattığını bildiren “harika yanılısamayı”, bireye güven duygusu kazandıran tanrı olarak sundu. Dionysos ise bireyselliğin kendinden geçmeyle parçalandığı sarhoşluk tanrısıdır. Klasik tanrı Apollon, disiplin, rasyonellik ve düzenlemeyi temsil ederken; Dionysoscu kültürler şiddet ve cinselliği dışa vuruyordu.¹⁰⁹

Nietzsche’ye göre Apollon ve Dionysos, insan ruhunun kaçınılmaz unsurları olduğu halde, Apolloncu biçimde terbiye edilmiş olan zihnimize daha fazla önem veriyoruz. Nietzsche için Dionysoscu olmak, bir yandan güçlü ve cesur olmak, hayatın acımasızlığını kabul etmek, diğer yandan da hayata neşeli, coşkun bir “evet” diyebilmektir.¹¹⁰ İşte tragedya sanatı bu iki içgüdünün bağdaşması ile doğmuştur. Eski Yunanlılar, bu sanat aracılığıyla, doğaya ve insana dair Dionysosca bir ezeli bütünlük duygusu kazanmışlardır. Dionysosca duygunun sarhoş edici etkilerinden, Apollonca dengi tarafından sağlanan zevkli yanılısamayla kurtulabilmişlerdir.¹¹¹ İşte antik Grek insanı, bu tragedya sanatı ile kendini özgür bir kişi olarak duyarken, diğer yandan bir alın yazısının baskısı altında olduğunu da yaşıyordu. Bu nedenle insan varlığı ve yaşamı trajikti.¹¹² İşte Nietzsche’nin büyük başarısı da trajik olanı, insan dünyasının yapısında bulunan bir şey olarak görmesidir. Onun için trajik olan bir çatışmadır, bir değerler çatışmasıdır. Bu çatışmada yüksek ve zıt değerler çatışır. Bunlardan biri pozitif diğeri negatiftir. Bir tek değere hem “evet” hem “hayır” denilir. Bu çatışma, Silenos’un bilgeliğiyle,

108. Nietzsche, *Tragedyanın Doğuşu*, s. 97.

109. Stauth-Turner, a.g.e., s. 15.

110. Robinson, a.g.e., s. 9.

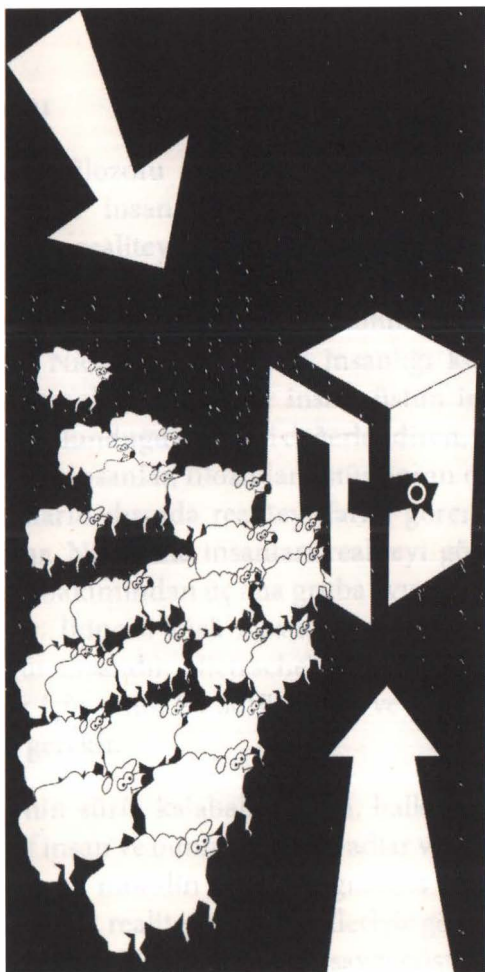
111. Pearson, a.g.e., s. 94.

112. Akarsu, a.g.e., s. 45.

Apollon'un bilgililiği arasında bocalayan, hem yok olmak ve aynı zamanda yaşamak isteyen kişinin durumudur.¹¹³

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Nietzsche'nin trajedi analizi aynı zamanda Batı toplumlarının yaşadığı krize getirilen bir çözümdür. Trajedinin temelinde yer alan Apollon ve Dionysos aynı zamanda insan varlığının da temelinde yer alan iki unsurdur. Birbirine zıt olan bu iki unsurun kaynaşmasıyla insan varlığı anlamlı hale gelir. Dionysosca içgörü kazanan kişi en zor şartlarda bile yaşama "evet" diyerek, Nietzsche'nin trajik insanına giden yolu açar. Çünkü trajik insan her koşulda yaşama "evet" diyen dionizik insandır. İnsanlığı kurtaracak olan da bu insan türüdür.

113. Kuçuradi, *Max Scheler ve Nietzsche'de Trajik*, s. 51.

Sürü İnsanı

Bir yaşam filozofu olarak Nietzsche'nin felsefesinin ana probleminin insan olduğunu biliyoruz. Nietzsche'ye göre insanların realiteyi değerlendirmeleri farklı farklıdır. Aynı şeye baksalar da farklı şeyler görürler. Kişinin bu değerlendirmeleri de bize onun ruhunun yapısı ile ilgili ipuçları verir. Nietzsche'nin amacı insanlığı kurtaracak bir üst insan yaratmaktır. Fakat her insan, üstün insan olamaz. Ancak içinde bulunduğu realiteyi değerlendiren, yeni değerler yaratan, yaratıcı insanlar, filozoflar üstün insan olabilirler. Bu yaratıcı insanların dışında realiteyi farklı gören insanlar da bulunmaktadır. Nietzsche insanları realiteyi görebilme veya görememeleri bakımından üç ana gruba ayırır. Bunlardan ilki sürü insanıdır. İkincisi sürü insanı ile trajik insan arasında bulunan özgür insandır. Nietzsche'nin trajik insanına giden yolu anlamak için onun bu sürü insanı ve özgür insanını iyi analiz etmek gerekir.

Nietzsche'nin sürü; kalabalık, yığın, halk, bilge olmayan, iyi insan, zayıf insan ve bunlara benzer adlar verdiği insan tipi, içinde bulunduğu moralin değer yargılarına uymaya çalışan ya da öyle görünen, realiteyi kendi gözleriyle göremeyen insan tipidir. Sürü insanı ahlak kurallarına saygı göstermeyen, kötü insan değildir. Tam tersine moralli insandır, içinde bulunduğu morali hiç tartışmasız kabul eder, ona karşı gelmez. Çünkü böyle bir özgürlüğü yoktur. Sürü insanı özgürlüğünün farkında bile değildir, tek yaptığı boyun eğmektir. Eylemlerini

yöneten kendi değerlendirmeleri değil, içinde bulunduğu moralin değer yargılarıdır. Bu değer yargılarının dışına çıkamaz, çıkarsa da ahlaksız kötü insan olur.

Sürü insanının kendisini yenmesi çok güçtür. Kendini yenme; bedenini yenme, isteklerini, benini, egoizmini yenme demektir. İnsanın bu istekleri ise kötü şeylerdir, çünkü egoizm moral dışıdır, tehlikelidir. Sürü insanının birbirleriyle çatışmasına neden olur. İnsan isteklerini kötü gören bu görüşün temelinde ise dinin insan görüşü vardır. Buna göre; insan, hastalıklar küpü, azgın yılanlar yumağıdır. Bu, İsa'dan sonraki Hristiyanlığın insan görüşüdür.¹¹⁴

Nietzsche'ye göre sürü ahlakı önce Yahudilerle başlamış sonra da Hristiyanlar tarafından devam ettirilmiştir. Sürünün bireyleri köleleştiren ahlakı, insanı da kendisine itaat etmeye mecbur bırakmış böylelikle insanla birlikte hayatında çöküşüne neden olmuştur.¹¹⁵ Nietzsche dinlerin insanları sürü olmaya mecbur bırakan bu insan görüşlerini şöyle ifade eder:

“İki bin yıldan beri filozofları bu ölçüde deli eden ve akıllıların aklını tuzağa düşüren bu müthiş kudret nedir? Her bir insiyak, her bir inanç, onu Hristiyanlığın talep ettiği üzere, sürü insiyakının kendisidir, insan denilen hayvanın bir sürü inancıdır, bir otoritenin gücü altına tam anlamıyla boyun eğmeye ilişkin sürü talebidir. Gerçekten Hristiyanlık dini, tehlike arz eden, tereddüt eden, narin, zayıf sürü hayvanlarının bir mutlak emredici, bir kösemen (kılavuz koyunu) bulmasında en büyük kolaylık ve en büyük iyiliktir. Bu onların ilk yaşama şartıdır.”¹¹⁶

114. Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 24-28.

115. Fehmi Baykan, *Bilgelik Yolunda Bir Filozof Nietzsche*, Palme Yay., Ankara, 1989, s. 36.

116. Friedrich Nietzsche, *Aforizmalar*, Çev. Sedat Ümran, Birey Yay., 2. Baskı, İstanbul. 2000, s. 117.

Sürü insanından başka bir insan olmasını istemek, sürüden kopmasını istemek demektir. Sürü insanı kendini yenip başka türlü olamadığı için, hiç olmazsa eylemlerinin morale uygun görünmesine çalışır. Sürü insanının moralli görünmek istemesinin çok çeşitli nedenleri vardır. Bu nedenler; tembellik, korku, söz geçirme isteği, sürü içinde kuvvetli görünme olabilir. Geçerlikte olan morale en uygun şekilde davranan ya da öyle görünen sürü teki, sürü başı olur. Sürü başı, sürünün değer yargılarına göre en üst basamaklarda bulunur. Çağın modasına göre sürü başı kral, rahip, asker ya da bir başkası olabilir.

Sürü insanı için moral baş değerdir. İnsanlar morale uygun davranarak hem sürünün hem de sürü tekinin çıkarlarını korumuş olur. Moral, sürünün içindeki dengeyi sağlayan araçtır. Sürü insanı morale uygun davranmayan insanlara “kötü insan” damgasını vurur ve onları kendilerine benzetmek, zararsız duruma getirmek isterler. Zaten çoğu insan “kötü insan” damgasını yememek için sürüye uymak zorunda kalır ve kendisini harcar. Sürüye karşı çıkılamaz çünkü sürü çoğunluktur. Ona karşı durabilmek için yürekli olmak gerekir.¹¹⁷ Yürekli olup başkaldıranlarsa trajik insanlardır. Fakat çoğu insan bu yürekliliği gösteremez. İnsanlar zoru değil kolay olanı tercih ederler. Nietzsche bu konuda: “Kolay mı yaşamak istiyorsunuz? O halde sürüde kalın ve sürü sevgisi uğruna kendinizi unuttun.”¹¹⁸ der.

Sürü insanı için güçlülere saygı göstermek iyidir, aksi takdirde düşman kesilirler. Hoşgörülü olmak iyidir. Çünkü karşı tavır takınma insanın başına iş açabilir. Sürü insanı; saygılı, sadık, anlayışlı, çalışkan, kıskanmaz ve dürüsttür ya da öyleymiş gibi gözükür. Fakat bütün bu tutumları kendi gibilerine karşı böyledir. Sürünün dışında olanlara düşman

117. Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 28-31.

118. Nietzsche, *Seçilmiş Düşünceler*, s. 84.

kesilirler. Sürüye girmeyen özgür insanlara karşı kuvvet kazanırlar ve bu insanları sindirirler. Çünkü kendilerinin hayrına olmayacak bir başka öğretinin geçerli olmasını veya nesnelerin değerlendirilmesini istemezler. Bu nedenle bütün çağların, sıradan insanların ana eğilimi, güçlülere zayıf kılmak, aşağı çekmektir. Daha güçlü olan, daha zayıfa karşı damgalanır ve güçlünün yüksek ruh durumları kötü olarak nitelendirilir.¹¹⁹

Nietzsche'ye göre "sürü insanı yaratıcılıktan yoksundur ve pasiftir. Pasif olduğu kadar kurnazdır da; düşünmesi dolambaçlı yolları sever, açık kalpli değildir, çarpık ruhludur."¹²⁰

Sürü insanının böyle olması zorunluluktan kaynaklanır. Çünkü bireylerin beraber yaşamaktan başka seçenekleri olmadığı için, zihinleri temel olarak daima hilekâr olmak zorundadır.¹²¹

Nietzsche sürü insanını kendi arasında; son insan, nasibi kıt insan ve orta insan olmak üzere üçe ayırır. Bunların ortak özelliği hepsinin de sürü insanı olmasıdır. Fakat aralarında bazı farklılıklar vardır.

Son insan Nietzsche'nin, en tiksiniyecek, en küçümseyecek insan dediği tiptir. Son insan kendi kendini küçümseyemeyen, kendi gücünün sonsuzluğuna inanan, bilimin her şeyi başarabileceğine inanan, çarşıda pazarda başarı kazanan, halis şeyleri kırıp döken, halka indiren, popüler yapan modern insandır. Bu sürü tipinde sürü başı yoktur, herkes herkesle aynıdır, bir tek sürü vardır.¹²² Nietzsche'ye göre sürünün sıradan insan tipinin ideal prototipi olan son insan, kendi

119. Nietzsche, *Aforizmalar*, s. 209.

120. Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 32.

121. Robinson, a.g.e., s. 18.

122. Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 37.

çağının insanıdır. Bu insan sayesinde dünya ile beraber her şey de küçülmüştür. Son insan mutluluğu bulduğuna inanan çilesiz bir sürü tipidir.¹²³

İkinci sürü insanı tipi, nasibi kıt, zavallı, cılız insanlardır. Hayattan yüz bulamayan, tabiatın onlara cimri davrandığı, sürekli olarak acı çeken insanlardır. Bu nedenle hayata karşı öç almak isterler, elde edemeyeceği şeylere “hayır” derler, sürekli kuvveti istemenin kızgınlığı hüküm sürer.

Bu tip sürünün başı, kendisi de hasta olan doktordur. Çünkü hasta olan sürüsünü anlaması için kendisinin de hasta olması gerekir. Bu sürü tipi, hastaların, acı çekenlerin, rahip krallığının hüküm sürdüğü ülkedir. Sağlık ve sevinç bu ülkenin dışındadır.¹²⁴

Sürü başı olan rahip, kendisini en yüksek tip olarak kabul ettirmek, dokunulmaz olmak ister. İktidarı elinde bulunduranlara hükmetmek ister. Çünkü cemaatteki en güçlü iktidar odur, küçümsenmeye tahammül edemez.¹²⁵ Aslında bu sürü insanı hasta değildir, tahmin edilemeyecek kadar kendidir, fakat rahipler tarafından sürü insanı hasta kılınırlar. Kendilerini yönetmeye yeteneksiz oldukları için bu sürü hayvanının bir çobana ihtiyacı vardır. Rahipler de bunu çok iyi bilirler.¹²⁶ Nietzsche insanların bu sürü başı rahiplerden kurtulmalarını ister ve bu konuda şunları söyler:

“Ödevim, insanlığın en yüksek anlamda döneceği, geriye bakacağı, ileriye bakacağı, rastlantının rahiplerin boyunduruğundan kurtulup, niçin, neden sorularını ilk kez toptan ortaya koyacağı, o anı, o büyük öğleyi hazırlamak olan ödevim, şu kanının zorunlu sonucudur: İnsanlık doğru yolu

123. Dede, a.g.e., s. 54.

124. Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 38-42.

125. Nietzsche, *Aforizmalar*, s. 118.

126. a.g.e., s. 191.

bulamamıştır. Kendi başına, yönetilişi hiç de tanrısal değildir; tersine o yadsıyan, o bozucu içgüdüler, dekadans içgüdüsü onu baştan çıkarmış, hem de en kutsal değerleri arasında hüküm sürmüştür.”¹²⁷

Üçüncü sürü insanı tipi orta insandır. Bu insanın baş değer yaptığı erdem orta değildir. Orta insan, insanların her çeşit sınıflandırılmasına karşıdır. Sürünün gerisinde olmak da ilerisinde olmak da zararlıdır, burada eşitlik vardır. Bu insanın istediği şey, herkesin herkesle bir olmasıdır, ne oldukları ise önemli değil. Yeter ki insan, sürüde bütüne aykırı bir ses olmasın. Şunda veya bunda sivrilmesin. Güvenilmeyenler sürüye girmeyenlerdir, sürüye girmeme ise suçtur.

Orta insanın nasibi kıt insanlardan farkı; geçerlikte olan morale ve dine karşı, “Böyle gelmiş böyle gider.” diyerek, bunlardan yana ya da bunlara karşı bir tutumları olmamasıdır. Son insandan farkları ise, gürültüyü sevmemeleri, kendi köşelerine çekilmiş yaşamalarıdır. Orta insanın en tipik örneği ise alim tipi, üniversite profesörü tipidir.¹²⁸

Nietzsche’ye göre bu çağda ortaya çıkan ahlak felsefecileri; sonun hızla yaklaştığını, her şeyin kokuştüğünü, hiçbir şeyin yarından sonraki güne kalmayacağını -iflah olmaz ortalama insanın dışında- söylerler. Yalnız ortalama insanın kendi tipini sürdürüp, yaratma şansı vardır, geleceğin insanı onlardır. “Onlar gibi ol; ortalama insan ol!” bu öğütler hala anlamı olan, onları duyacak kulaklar bulan ahlak öğretileridir. Oysa Nietzsche’ye göre ortalama ahlak vaazını vermek zordur. Çünkü ortalama insan hiçbir zaman olduğu, istediği şeyi omuzlayamayacaktır. Ölçüden, haysiyetten ve komşu sevgisinden söz etmek zorundadır.¹²⁹

127. Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 99.

128. Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 48-49.

129. Friedrich Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, Çev. Ahmet İnam, Gündoğan Yay., 3. Baskı, Ankara, 1997, s. 175.

Nietzsche insanlardan çok çektiğimizi, artık insanlara karşı gönülsüz olduğumuzu söyler. Bunun da sebebi korku değil, artık insandan korkacak bir şeyimizin olmayışdır. “Peynir kurdu” insanın önümüzde olup da kıvranışı, evcil insanın, iğrenç, orta karar, can sıkıcı insanın kendini bir amaç, bir doruk, tarihin anlamı olarak görmesidir bizi insanlardan soğutan.¹³⁰

Sonuç olarak diyebiliriz ki; birinci tip sürü insanı yani son insan sosyalist bir toplumun ideali; nasibi kıt sürü insanı Hristiyan ya da dinin ağır bastığı bir toplumun ideali; orta insan tipi ise Hristiyan görüşünün bir devamı olarak demokratik görüşün hâkim olduğu demokratik toplumun ideallerini meydana getirirler.¹³¹

Bütün bu sürü tipleri insanların ortak özelliği; realiteyi ve insan başarılarını, kendi varoluşlarını duyurmayı sağlayacak şekilde değerlendirerek, bir moral kurmalarıdır. Her sürü, teki içinde bulunduğu moralin değer yargılarını benimser, sürü moralinin dışına çıkamaz. Çünkü sürüyle boy ölçüşmek, ileri gitmek kolay değildir. Bu nedenle sürüye girmeyen insanlar zayıflamış, azalmış ve birçoğu da harcanmıştır.¹³² Bu üç sürü tipinin bir diğer ortak özellikleri de; realiteyi kendi gözleriyle göremeyen, değerleri kendileri değerlendiremeyen insan tipleri olmalarıdır. Bunlar ayakta durabilmek, kendilerini güçlü duyabilmek için, hazır buldukları değer yargılarına boyun eğler. Görünüştaki farklılık bu üç tip moralin farklılığından ileri gelir, yoksa değerlendirme tarzının farkı değildir bu.¹³³

Sürünün “iyi insan”, Nietzsche’nin de halk, zehirli örümcekler, zayıf insanlar, köleler, sıradan insanlar, orta

130. Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, s. 45.

131. Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 49.

132. a.g.e., s. 51.

133. a.g.e., s. 46.

insanlar, çökmüş, modern, yobaz insanlar dediği sürü insanların değeri nedir peki? Nietzsche'ye göre, sürünün iyi dediği insan, erdemli insan değersiz bir cinstir. Çünkü o, bir "kişi" değildir, kendi değeri yoktur.¹³⁴ Nietzsche'ye göre sürü ahlakının iyi insanları, hiçbir zaman hakikati söylemezler. Onlar, aldatıcı söylemleri insanlara öğretirler. Bu nedenle gerçekten soylu olan iyi insanlar, sürünün iyilerinin yalanlarıyla büyümüşlerdir. Bu nedenle her şey temelden düzmece ve eğri olmuştur.¹³⁵

Sonuçta Nietzsche bütün bu sürü tipi insanlarından nefret eder. Nietzsche'ye göre Batı dünyasının içinde bulunduğu insan tipi sürü insanı tipidir. Artık sürü insanından kurtulmanın ve trajik insanı yaratmanın zamanı gelmiştir. İçinde bulunduğu moralin değerlerini eleştiren ve onları yeniden değerlendiren insanlığı kurtaracak olan trajik insana geçmeden önce, arada bir insan tipi daha vardır ki, bu da "özgür insan"dır. Bu insan türü sürü insanı ile trajik insan arasında bir geçiş dönemidir. Trajik insanı hazırlayan dönemdir.

134. a.g.e.,s. 51.

135. Dede, a.g.e., s. 59.

Özgür İnsan

Nietzsche artık trajik yazgıdan kaçmayacak, bu yazgıyı sevecek ve bunu isteğine uygun biçimde temsil edecek, kendisine yalan söylemeyecek ve toplumsal köleliğin üstüne çıkacak bir insan düşlemiştir. Bu tip insan, güncel insandan, sürü insanından farklı olacaktır. Bu insan bizi sınırlayan her türlü köleliklerden kurtulmuş bütün insan olacaktır. Modern insanla trajik insan arasında bir geçiş olan bu özgür ve egemen insanı Nietzsche tanımlamak istememiştir. Çünkü özgür olan şeyin tanımlanamayacağını düşünüyordu.¹³⁶

Özgür insanı, günümüzün “özgür düşünür” diye adlandırılan dinsiz, sosyalist zevkleri olan, dar kafalı, bağımsız olmayan, modern düşüncelerin savunucusu olan insanlarıyla karıştırmamak gerekir. Nietzsche'nin özgür insanı moral dışı insandır. Özgür insan, içinde yetiştği sürüden kopmuş, kendi yolunu arayan, insanla ilgili her şeyi kendi gözüyle görmek isteyen insandır.

Özgür insan olabilmek için, birkaç basamak inip çıkmak, birkaç dönem geçirmek gerekir. Bu basamakları başarıyla geçemeyen insanlar “kopmuş insan” tipini ortaya çıkartırlar. Özgür insanın geçerlikte olan moralin dışına çıkması için atacağı ilk adım büyük kopmadır. Moral değerlerin ve değer yargılarının anlamsızlığının farkına varan kişi “büyük kopmanın” sınırına gelmiş demektir. Fakat kişinin bunun farkına varmasıyla, geçerlikteki moralin değerlendirme

tarzına “hayır” demesi arasındaki yol, uzun ve basamaklıdır. Bu sınırdaki zikzaklar çizip kalanlar olduğu gibi, kopanların çoğu bu basamakların birinde kalır. Çünkü içinde yetiştiği moralin değer ölçülerini kendisi yakalamak isteyen böyle bir ötenin insanı, her şeyden önce, kendi zamanını, zamanıyla çatışmasını, zamanından dolayı çektiği acıyı arkada bırakmak zorundadır.¹³⁷

Özgür insanın en büyük özelliği, içinde yaşadığı moralin gereklerinin dışına çıkan uyanık insan, moral dışı insan olmasıdır. Moral dışı insan sözüyle Nietzsche iki şeye hayır der. Birincisi yüksek insan tipi olarak geçen insan tipi yani ‘iyilikseverler’, ikinci ise ‘hüküm süren moral’ yani Hristiyan morali.¹³⁸

Geçerlikte olan moralden kopma, o zamana kadar değerlere yükletilen anlamın boş olduğunu görme, kişiyi nihilizme götürür.¹³⁹ Özgür insanın ahlaka bakış tarzı nihilistik bir tutumdur.¹⁴⁰ Nihilizm “değer, anlam ve istenecek bir şeyin varlığını inkâr etmektir.”¹⁴¹ Evrende anlam yoksa her bireyin kendi inancı ve değerlerini yaratıp tanımlaması kendisine kalmıştır. Bu zorlu ve sıkıntılı bir görevdir. Çünkü eylemlerimizin sorumluluğunu her zaman kendimizin üstlenmesi gerektiğini öngörür. Nietzsche, bazı insanların bunun için gerekli cesarete sahip olabileceklerini ama insanların çoğunun bu meseleyi hiçbir şekilde umursamayacağını düşünmüştür.¹⁴² Bu cesarete sahip insanlar ise özgür insanlardır. Özgür insanlar; oluşun arkasında bir birliğin ve uyumun olmadığını görmüş, dünyaya yükletilen hedef, birlik ve var olma gibi belli bir moralin kozmolojik

137. Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 53-55.

138. a.g.e., s. 62.

139. a.g.e., s. 56.

140. Nutku, a.g.e., s. 132.

141. Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 57.

142. Robinson, a.g.e., s. 98.

kategorilerinin uydurma olduğunu görmüştür. Bunun sonucu olarak da kişinin psikolojik bir durumu ve boşunalık duygusu olarak nihilizm ortaya çıkmıştır.¹⁴³ Nihilizm aynı zamanda Nietzsche'de bir kriz durumudur. Değerlerin anlamını yitirdiği bir dünyada, insanın yaşadığı bir boşunalık duygusu olan nihilizm üç psikolojik aşamadan geçer:

İlk durumda arayıcı olaylarda aranan ahlak anlamının bulunmaması üzerine, cesaretini kaybeder. Boşunaliğin verdiği acı, güvensizlik, toparlanma fırsatının olmayışı durumun özellikleridir. Olaylarda aranan anlam; ahlaklı dünya düzeni, sevginin artması, genel bir mutluluk ya da hiçlikte kaybolmak olabilir.

İkinci aşamada nihilizm, psikolojik motivlerle olaylarda yeni bir bütünlük arayınca, düzen ve sistem kurmaya çalışınca gelir. Bu inanç insanı kendisinden üstün olan bütüne, bir tanrılık modusuna bağlar. Bu topluma uygulandığında "genelin iyiliği tekin feda edilmesini gerektirir." şartına bağlanır. Burada insan kaybettiği kendi değerlerini toplumda aramaya çalışır.

Bu iki aşamada hayatın anlamsızlığını ve bir bütünün bulunamadığını gören insan, bu dünyanın bir aldanma, hakikatin öte dünya olduğunu söyler. Bu da nihilizmin üçüncü ve son durumudur. Fakat bu dünyanın insana verdiği, onun öte dünya için sakladıklarına ağır basınca metafizik dünya yıkılır. Tek başına bırakılan dünya, bütün ahlak yorumlarına ve değerlendirmelerine karşı ilgisizdir ve dünya tek realitedir.¹⁴⁴

Kişinin, moralden kopmanın yarattığı boşluktan sıyrılamaması, artık bir şey istememesi, pasif nihilizmdir. Kişiyi, anlamsızlık ve değersizliği genelleştirmeye götüren

143. Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 57.

144. Nutku, a.g.e., s. 133.

önemli bir neden, kendi zamanında büyük çapta yaratıcı kişilerin, filozofların olmayışıdır. Ancak kişiyi pasif ya da aktif nihilizme götüren kişinin öz yapısıdır. Pasif nihilist, inançsızlığından sıyrılmaya ne kadar çabalasa da her şeyi bırakıp Zerdüşt'ü aramaya çıksa da başarılı olamaz.¹⁴⁵

Düşünme gücünün artışıyla aktif, duraklaması ve eksilmesi ile de pasif nihilizm oluşur. Aktif nihilizmde düşünce gücü yıkıcıdır, aktif nihilistler değerleri kendi elleriyle yıkarlar. Bu kişiler olaylara “hayır” demekle kalmaz davranışlarıyla da her şeye “hayır” derler.¹⁴⁶ Aktif nihilizm, yaratıcı olacak kişilerin, kendi kendileriyle hesaplaşma, iyileşme dönemi olarak bir ara durumdur.¹⁴⁷ Bir anlamda özgür ruhlu insan bu uzaklaşmayla organizmasını yeni değer formları oluşturmaya hazırlar. Burada insanın kendi içine yönelme durumunun, mistik bazı unsurları bünyesinde taşıdığını söyleyebiliriz. Çünkü insanın kendini aşabilmesi için organizmasında büyük bir güç birikimi ve iradenin olması gerekir. İnsana güç sağlayacak olan şeyse çile çekmektir.¹⁴⁸ Bu dönem kişinin değerlendirmeler yapmaktan sakındığı, kendini kendi avucu içine alma alıştırmaları yaptığı bir dönemdir. Pek azları için bu dönem sağlığa kavuşma dönemidir, yoksunluk, zayıflık, inançsızlık, yaşlılık, yalnızlık, bilgide acı, buruk olan, acı verenle yetinme yıllarıdır bunlar. Bütün bunlara sabırla, boynu kırılmadan, ama umut beslemeden de dayanabilen kişi, sağlığa götüren yola girmiş demektir.

İsteyerek karanlıkta aranmakla, savaş ve uykuyla geçen bu nihilizmden sıyrılmaya döneminin kişiye kazandırdığı şey, kendini tanımasıdır. Yapayalnız yürüdüğü ve yürüyeceği yol kendi yoludur. Bu yolda hiç kimseyle karşılaşmaz, hiç kimse bunda ona yardıma gelmez. Karşılaşacağı her tehlike, tesadüf

145. Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 58.

146. Nutku, a.g.e., s. 137.

147. Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 59.

148. Dede, a.g.e., s. 65.

ve kötülükle tek başına başa çıkması gerekir.¹⁴⁹ Nietzsche nihilist filozof hakkında şunları söyler:

Nihilist filozof her olayın boşuna ve anlamsız olduğuna ve boşuna ve anlamsız olduğunu söylemenin de anlamsız olmak zorunda olduğuna inanmıştır.

Nihilizm yalnızca “boşuna!”yı ya da her şeyin yok edilmeye değer olduğu düşüncesini ele alma tarzı değildir. İşe koyuluyoruz ve tamamen mahvoluyoruz... İşte mantıksız olan şey; ama nihilist mantıklı olmanın gerektiğine inanmaz... Bu, güçlü istençlerin ve tinlerin durumudur ve böyle tinler için yargının ‘hayır’ına tutunmak olanaksızdır. Eylemin “hayır”ı doğalarından kaynaklanır...¹⁵⁰

Nihilizmi arkada bırakan kişi, bu insan dünyasının, realitenin anlamını kendi gözleriyle görmek ister. İnsanla ilgili her şeyin yeniden değerlendirilmesi gerektiğini görerek hiç olmazsa buna yolu açmak ister. Özgür insan bu anlamda hazırlayıcı insandır. Açtığı yol, yaratıcıların yolu, yeni değerler ortaya koyan trajik kişilerin yoludur.

Özgür insan kendi kendini yenileyen, kendini eğiten, bir şeye saplanıp kalmayan insandır. Özgür insan kendi erdemi için yaşar ve birçok erdemleri olsun istemez, kendi kendisi olmak ister. Onun erdemi; başkalarının erdemsizliğinden acı çekmeyen, propaganda yapmayan, yasak olan her şeyi yapan, moral dışı bir erdemdir. Ancak, kendi kendisi olmak isteyen özgür insan, sürekli maske taşır, kendini olduğu gibi göstermez. Ama bunu olduğu gibi olmaktan utandığı için yapmaz. O, kendisinden utanmaz. Başkaları onu anlayamadığı için, onun gerçek yüzünü göremezler.¹⁵¹ Nietzsche’ye göre; neşeli insanlar vardır ki neşeyi kullanırlar. Çünkü ondan

149. Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 59-60.

150. Klossovreki, a.g.e., s. 261.

151. Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 62-66.

ötürü yanlış anlaşılırlar. Bilimsel insanlar vardır ki, bilimi kullanırlar. Çünkü neşeli bir görünüş verir, başkalarını da bu yanlış çıkarsamaya ayartmak isterler. Bir de özgür insanlar vardır ki temelde kırılmış, iyileştirilemez yürekler olduklarını gizlemeyi ve yadsımayı isterler.¹⁵² Bu nedenle de sürekli maske takarlar.

Özgür insan değer zıtlıkları görmez sadece insanları yüksekliği başka başka olan basamaklarda görür. Moral değer yargıları kurmaz. O, “iyinin ve kötünün ötesine” geçmiştir.¹⁵³ “Özgürlük eylemle bir tutulur ve büyük ya da yaratıcı eylem, mevcut kurallara ve normlara uymaması, tersine yenilerini kurması anlamında, iyinin ve kötünün ötesindedir.”¹⁵⁴ Özgür insan moral dışı insan olmasına rağmen, zıt değerlendirmeler yapan insanların da farkındadır.

Nietzsche, insanın yeni değerler yaratabilmesi için ilk önce özgürleşmesi ve toplumdaki geçerli ahlaka karşı amoral bir tavır takınması gerektiğini ileri sürer. “...Her kim iyi ve kötude yaratıcı olmak isterse, öncelikle yok edici ve değerleri parçalayıcı olmak zorundadır.”¹⁵⁵ der. “Nietzsche açısından en sahici eylem, özgürce akan, sağlam bir sağlık ve güçten bilinçsizce kaynaklanan eylemdir.”¹⁵⁶ ancak unutmamak gerekir ki, Nietzsche’nin felsefesinde sonsuzca özgürleşmek, bir amaçsızlığı ve boşlukta olmayı dile getirmemektedir.¹⁵⁷

Özgür insanın bütün değerlendirmelerine yön veren bir tek düşünce vardır. O da yaratıcı insanın, trajik insanın, yüksekşeyleri en çokseven, en canlı, hayata en çok “evet” diyen insanın idealidir. Özgür insan, bu trajik insana ulaşabilmek

152. Kaufmann, a.g.e., s. 140.

153. Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 66.

154. Pearson, a.g.e., s. 66.

155. Dede, a.g.e., s. 62.

156. Pearson, a.g.e., s. 37.

157. Dede, a.g.e., s. 66.

için uğraşır. Bu nedenle trajik insana geçişi sağlayan bir ara dönemdir. Büyük çapta yaratıcı olan trajik insan yani filozof, özgür insanın geçtiği basamaklardan geçip, onları arkada bırakmış olan insandır.¹⁵⁸

Nietzsche'ye göre trajik bilgelikle birlikte özgürlük de gelir. Onun için özgür insan iyi ya da kötü olabilir ama özgür olmayan insan doğaya karşı bir onursuzluk, bir utançtır. Özgürlüğe sadece kendi eylemlerimizle ulaşabiliriz, kendiliğinden kazanılamaz.¹⁵⁹

Zamanın ahlakına savaş açan ve insanlığı köle ahlakından kurtarmaya çalışan Nietzsche, insanlara yeni erekler, yeni değerler getirmeye çalışmıştır. Güçlü, bağımsız insanların sayesinde bir sürü olarak gördüğü insanlıkta bir ilerleme olacağına inanmıştır. Yığın kendini yok ederek, feda ederek trajik insanı bekleyecektir.¹⁶⁰

158. Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 65-68.

159. Pearson, a.g.e., s. 199.

160. Akarsu, a.g.e., s. 48.

dionysos / sarap tanrısı

Trajik İnsan

“Übermensch” tabirini bir kuram haline getirip yayan kişi Nietzsche’dir. Bu kavram, genellikle, “üstün insan” ya da “üst insan” olarak çevrilse de böyle bir çeviri aslında yanıltıcıdır. Nietzsche bu kavramın öznelere hakkında sınırlı ve belirsiz açıklamalarda bulunmaktadır. Übermensch, ötekilerin üstünde olmak, patronluk taslamak anlamında değil; kendini üste doğru aşmak anlamında kullanılmıştır. Böyle bir insan geleneklere bağlı olmadığı gibi, kendi karakteri, inanışları ve değerlerinin yaratılmasından kendisi sorumludur.¹⁶¹ Nietzsche, üstün insan fikrini Zerdüşt Böyle Dedi adındaki eserinde Zerdüşt’ü örnek alarak işlemiştir. Zerdüşt tasavvur ettiği insanüstü tiptir.¹⁶²

Nietzsche, realiteyi kendi gözleriyle gören, geçerlikte olan moralin dışında yeni değerler ortaya koyan, geleceğe yön verebilen bu yaratıcı insana; trajik insan, üstün insan, dionizik insan ya da kendisinin kelimeye yüklediği anlamda filozof der. Bireyin yeni değerler yaratabilmesi için ilk önce kendini aşması gerekir. İkinci olarak da hayatın trajik realitesini kavramış olması gerekmektedir.

Nietzsche trajik konusu üzerinde yoğunlaşmış bir filozoftur. Ona göre trajedi bir sanat konusu olmakla beraber aynı zamanda üstün bir yaşama tarzını da ifade eder. Ona

161. Robinson, a.g.e., s. 97.

162. Süleyman Hayri Bolay, *Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü*, Akçay Yay., 5. Baskı, Ankara, 1999, s. 477.

göre trajik, evrenin iki zıt ilkesi olan Apollon ile Dionysos arasındaki karşıtlıktan doğmaktadır. Bu iki zıt olan eğilimin birleşmesiyle trajik olan meydana gelir. İki karşıt eğilim olan Apollon ve Dionysos üstün insanın kişiliğinde birbirini dengelemekte ve böylece üstün insan trajik bir perspektifle hayata hem hayır hem evet diyebilmektedir.¹⁶³

Nietzsche'nin yaşam görüşünün temelinde Dionysosca yaşam vardır. Yani en zor şartlarda ve durumlarda dahi yaşama "evet" diyebilmek, yaşamı istemek. Nietzsche bu yaşam görüşünü de, yaşam döngüsünün tekrar tekrar onaylandığı edebi dönüş öğretisiyle öğretmeye çalışmıştır. Kişinin ebedi dönüşte onayladığı şey, kendini alt etme olarak yaşamdır. Ezeli ve ebedi olarak kendini yaratan ve kendini yok eden bir güç olarak yaşamın yasası, savaşa "evet" demeyi de içermektedir. Trajik bir yaşam görüşüdür bu. Çünkü yaşamın acı ve ıstırapından kaçışın olmadığını savunur. Zaten Dionysosca yaşayan kişi de böyle bir yaşamdan kaçmayı düşünmez asla, tam tersine yaşamın üstüne üstüne gider.¹⁶⁴ Sonsuz Dönüş Öğretisi kişisel varoluşumuza anlam ve önem kazandırır. Bize yaşamın trajik özelliğinden kurtulmayı değil, yaşamayı onaylamayı öğretir.¹⁶⁵

Trajik insan "hayır" yapan, ama "evet" diyen, hayatı olduğu gibi isteyen ve seven insandır. Hayata "evet" demek, varlık çemberinin ardı arkası kesilmez dönüşünü kavrayıp, onu istemek demektir. Bu Nietzsche'nin amor fati'sidir.¹⁶⁶ Nietzsche'ye göre yeni değerler yaratan üstün insan kozmos ile vecd içinde birleşerek, realiteyi bu bakış açısından görerek değerlendirmek ister. Nietzsche bu duruma "amor fati" demektedir. Bu durumu kazanan kişi hem kendi hayatındaki hem de evrendeki sürekli oluş halindeki her olguyu olumlu

163. Dede, a.g.e., s. 89-92.

164. Pearson, a.g.e., s. 77.

165. a.g.e., s. 145.

166. Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 70.

görüp, tasdik etmektedir. Bu durumdaki kişi büyük bir iç huzuruna kavuşmuştur.¹⁶⁷

Hayata evet demek, olduğu gibi hayatı savunmak, acıya da evet demektir. Bu evet içinde çok hayır taşıyan bir “evet”tir; aynı şeye hem evet hem hayır deniliyor ama sonunda ağır basan trajik “evet”tir. Realitenin bu trajik kavranması, varlığın hedefsiz bir döngü olarak kavranması yeni bir değerlendirmedir.¹⁶⁸

Nietzsche için trajik insan zorunludur. Çünkü kendi inançlarını sorgulayabilen, kendi değerlerini yaratabilen insanlara gereksinmemiz vardır Bunun için coşkulu bir yüreğe (Dionysos) ve yüreği ölçülülüğü ve düşüncesiyle dengeleyecek akıla (Apollon) gerek vardır. Trajik insan tüm fizyolojisinin ve psikolojisinin farkında olan zayıflıklarını saklamayan, onların üstüne üstüne giden kişidir. Trajik insan yaşama zevki olan, yaşamayı tadabilen ve bundan utanmayan, yaşama küsmemiş, Nietzsche'nin deyişiyle, çileci yaşamayı seçmemiş birisidir.¹⁶⁹

Yetkin insan ya da trajik insan, duyularımıza hoş gelir, o kendisine yarayan şeyden tat almasını bilir. Zararlı bir şeyin ilacı nedir tahmin eder ve kötü rastlantıları kendi lehine döndürmesini bilir, onu öldürmeyen şey daha da güçlü kılar. Yaşadığı her şeyden ders alır, ayıklayıcıdır ve birçok şeyi geri çevirir. Her türlü uyarıma yavaşlıkla tepki verir, hemen uyarımı karşılamayı düşünmez, önce gözden geçirir. Kendisiyle baş edebildiği gibi başkalarıyla da baş eder. Unutmasını bilir. Çok güçlü olduğu için her şey onun iyiliğine çalışır.¹⁷⁰

167. Dede, a.g.e., s. 112.

168. Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 72-75.

169. Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, s. 13-14.

170. Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 17.

Trajik insan “iyinin ve kötünün ötesinde” olan insandır. Yani moral değer yargıları kurmayan, geçerlikte olan moralin değer yargılarını yok sayan insandır. Trajik insan, sürünün moral değer yargılarının şeylerle ilgisi olmadığını görür ve şeyleri doğal değerlerine uygun olarak değerlendirir. Böyle bir değerlendirmede kişi yürürlükte olan moral değer yargılarıyla hesaplaşır, çatışır ve insanla ilgili her şeyi yeniden değerlendirir. Bu nedenle trajik insan için, iyi ve kötü veya moral diye bir şey yoktur, ancak insan başarıları ve olayları vardır.¹⁷¹ İnsanoğluna iyinin ve kötünün ne olduğunu açıklayacak ve kabul ettirecek otoriteler yoktur. Çünkü Tanrı ölmüştür, insan yapayalnızdır ve hayatının anlamını bağlanacağı değerleri, yeni baştan kendisi yaratmak zorundadır.¹⁷² “Oldukları gibi olmak isteyen insanlar, tamamen yeni, benzersiz, kıyaslanamaz olan, kendi yasalarını yaratan, kendilerini yaratan insanlardır.”¹⁷³

Yaşamı yeniden yaratan insanın tam insan olabileceğini söyleyen Nietzsche’de, sanatçı ve özgür düşünür tipinin ortadan kalktığını görürüz. Yitip giden bu tipe karşılık üstün insan ideali ile karşılaşırız. Bir başarı varlığı olarak nitelenen insan aynı zamanda bir tarih varlığıdır da. İnsanın tarihsel bir varlık oluşu ise, yaşam içinde yaratıcı, yeniden ortaya koyucu ve sürekli gelişim ortamında bulunması nedeniyledir. İnsan, yaşam alanında durağan değil, kendini aşan, sürekli değişen, yaratıcı bir varlıktır, bir birikimler topluluğudur. İnsan için erek en üstün olmaktır. Ancak herkes bu evrensel yücelik aşamasına ulaşamaz. Toplumu oluşturan bireyler, üstün insanın ortaya çıkmasına yarayan birer gereç niteliğindedirler. Üstün insanın çevresinde toplanan bireyler birer yığındır, onlar pek çoklardır. Doğanın ereği bu pek çokların içinden üstün insanı ortaya çıkarmaktır.¹⁷⁴

171. Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 87-88.

172. Cevizci, a.g.e., s. 629.

173. Nehamas, a.g.e., s. 237.

174. Nietzsche, *Tarih Üzerine*, s. 50-51.

Nietzsche'ye göre tarihin gücüne karşı çıkan, başkaldıran insan erdemli insandır. Erdemli insan tarihin akışına karşı yüzer. İnsanlığın amacı; gücünün sonuna varmak değil, daha yükseklerle erişmek olmalıdır. Bunun içinde yaşamayı öğrenmeli ve tarihi yaşamın hizmetinde kullanmalıdır.¹⁷⁵ Bunu başarabilen erdemli insan ise trajik insandır. Tarih hep yeni hakikatler dile getirir. Çünkü bir olay, bir eser, her çağ ve her yeni tür için yeni şeyler konuşur. Her şeyin ona alet olduğu hedefse insanlık değil; yaratıcılar, trajik insanlardır. Yaratıcı insanların etkinliğine yön veren şey, insanın geleceği ve onun hazırlanmasıdır. Yani kendi gibilerine yol açmalarıdır. Yeryüzünün efendileri, yeryüzünün efendilerini hazırlarlar, bu nedenle Nietzsche'ye göre, her halis filozof aynı zamanda büyük bir eğitici ve ayartıcıdır.¹⁷⁶ Filozoflar, kişileri sürüden ayrılmaları için ayartır. İnsana kendi geleceğinin kendi istemesine bağlı olduğunu gösterir. Böyle bir eğitici iynin ve kötünün ötesindedir. Nietzsche insanların umutlarının filozoflara yönelmesini ister. Çünkü ebedi değerleri ters yüz ederek değiştirecek olanlar, binlerce yıllık iradeyi yeni yollara zorlayarak sürükleyecek olanlar, filozoflardır.¹⁷⁷

Trajik insan, yeni bir varlık türü olup, insani dibe çekilişin üstesinden gelerek yüceleşen üstün bir kişiliktir. Güçlü, sağlam ve sağlıklı bireylerdir. Birtakım aşkın gerçekliklere inanmak gibi hatalara düşmezler. Sürü ahlakının sınırlamalarından bağımsız özgür bir hayat sürerler. İnsanın durumunun saçmalığını kolayca kabul edip, yaşamdan vazgeçmek yerine, yaşama "evet" derler. Rutin ve sıradan işler sürü insanının işleridir. Trajik insan, sanatkârane yapıt ve çalışmalara odaklar kendini, o bir yaratıcıdır. Ayrıca iyi bir yöneticidirler. Kendi doğalarını keşfedip yeniden yarattıktan yani doğalarının

175. Bedia Akarsu, *Nietzsche'nin Tarih Karşısında Tutumu*, Felsefe Arşivi, Sayı: 19, 1975 (Ayn Basım), s. 1.

176. Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 84.

177. Nietzsche, *Aforizmalar*, s. 30.

ötesine geçtikten sonra, daha büyük katmandaki insanlara karşı hoşgörölü ve sevecen olurlar.¹⁷⁸

Nietzsche'nin trajik insanı, insanlar arasından çıkıp, bütün insanlığı yönetecek, tüm insanlara zorluk yaşatacak bir diktatör değildir. Tam tersine, varoluşun anlamsızlığını görebilen, mağaradaki karanlık için her şeye rağmen tırmanmayı seçen kişilerdir. Zayıf yönleri üzerinde egemenlik kurarak, başkalarının ya da kendi güçsüzlüklerinin esiri olmayan, kendi kendisinin efendisi olan insanlardır. Varoluşun özünü kavradıkça bulantı duyan, fakat bu bulantıyı aşacak kadar güçlü olan kişilerdir.¹⁷⁹ "Trajik insan bütün kötülüklerin, eksikliklerin, uyumsuzlukların ortasında bir ışık gibi bozulmadan, kendi kendisiyle bütünleşen ve yalnız kendi kendisine yeten bir varlıktır."¹⁸⁰

Nietzsche'ye göre insan; eksik tamamlanmamış bir varlıktır. Geri de gidebilir, sağa sola da sapabilir, yukarılara da yükselebilir. Bu nedenle insanın yönünü, ereğini belirlemelidir. Hayat hep kendini alt edendir. Hayata ayak uydurmaktan başka sağlam yol yoktur. İnsan eksiktir. Fakat bu eksiği kendisi giderecektir, kurtuluş kendisinden gelecektir ona. Bunun için de kendisini örnek aldığı bir erek olmalıdır. Bu erek trajik insandır. İnsan varlığı kendini sürekli aşarak trajik insana ulaşmaya çalışmalıdır.¹⁸¹ Nietzsche'ye göre; insan kirli bir ırmaktır. Bu kirli ırmağı da içine alarak bozulmadan kalabilmesi için engin bir deniz olması gerekir. Bu deniz evrenin özü, anlamı, niteliğini taşıyan trajik insandır.¹⁸² Bu trajik insanı bir de Nietzsche'den dinleyelim:

"..Ve fazlalığın içinden uzak denizlere bakmak güzeldir.

178. Robinson, a.g.e., s. 37.

179. Cevizli, a.g.e., s. 628.

180. Nietzsche, *Tarih Üzerine*, s. 51.

181. Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, s. 10.

182. Nietzsche, *Tarih Üzerine*, s. 51.

Bir zamanlar uzak denizlere bakıldığında Tanrı deniliyordu. Ama ben şimdi size üstün insan demeyi öğretiyorum...”¹⁸³

Nietzsche trajik insana giden yolun açılması için; insanın kendi eliyle hayat verdiği Tanrı'nın yere atılmasını öneriyordu. Tanrı öldürülmeliydi. Tanrı'nın ölümü insanın henüz anlaşılmaz olan doğasını yenmek için kabul etmek zorunda olduğu korkunç ve acı verici ön koşuldu. Bunu ise ancak çok cesur olan trajik insanlar, filozoflar kabullenebilirlerdi.¹⁸⁴ Nietzsche şöyle der:

“...Biz hür felsefeciler, eski Tanrı'nın öldüğünü öğrendiğimizde yeni bir gün doğuşunun ışıyla aydınlandığımızı hissediyoruz: Kalbimiz büyük bir minnetle dolup taşıyor...”¹⁸⁵

Nietzsche, insanların solucandan insanlığa kadar epey bir yol kat ettiklerini, fakat insanların içlerinde birçok şeyin hala solucan olduğunu söyler. İnsanlığı bu durumdan kurtaracak olan ise trajik insandır. Nietzsche bu konuda Zerdüşt'ü şöyle konuşturur:

“Ben size üstün insanı öğretiyorum, insan aşılması gereken bir varlıktır. Üstün insan yeryüzünün amacıdır. Tanrı ölmüştür ve bana Tanrı'dan söz etmeyin. Bir Tanrı yaratamazsınız fakat üstün insanı yaratabilirsiniz. Yapacağınız en iyi yaratma da budur. Eğer Tanrı var olsaydı, Tanrı olmamaya ben nasıl dayanırdım. O halde Tanrı yoktur. Siz kendiniz yaratıcısınız ve üstün insanı yaratarak kendi kurtuluşunuzu kendiniz sağlayacaksınız. Belki üstün insan olmayacaksınız. Fakat üstün insanların babaları olabilirsiniz. Dünyayı siz yaratın ve o, sizin aklınız, sevginiz, her şeyiniz olsun.”¹⁸⁶

183. Nietzsche, *Aforizmalar*, s. 123.

184. Ruy, a.g.e., s. 107.

185. a.g.e., s. 111.

186. Orhan Hançerlioğlu, *Düşünce Tarihi*, Remzi Yay., 2. Baskı, İstanbul, 1974, s. 328.

Tanrı'nın ölümünden sonra yeryüzünün efendisi olacak trajik insan yer yuvarlağının anlamıdır. Trajik insandan yoksun insan, yıldız doğmamış bir karanlıktır. Zamanı gelmiştir, insan bir an önce kargaşasını kendisine anlam veren bir düzene çevirmelidir¹⁸⁷

Nietzsche'de insan bir erek değil, yalnızca bir köprüdür. Hayvanla trajik insan arasına bağlanmış bir iptir insan; dipsiz bir uçurumun üzerinde bir köprüdür. Trajik insan yaşamını büyük eylemler uğruna harcamaya hazırdır. Üstün olmak sürünün anladığı anlamda ahlakın ötesinde olmak demektir. Üstün yaratıcı olduğu için yeni kurallar ve normlar koymak zorundadır.¹⁸⁸ Nietzsche bu konuda Zerdüşt'ü şöyle konuşturur:

“İnsan kendini korumak için değer biçti nesnelere, nesnelerin anlamını o yarattı, insanca anlam! Bundan ötürü insan der kendine, yani değerlendiren.

Değerlendirmek, yaratmaktır. İşitin ey yaratıcılar! Değerlendirme olmasaydı varlık, içi boş bir kabuğa dönerdi. İşitin ey yaratıcılar!

Değerlerde değişme, bu yaratıcılar da değişmedir. Yaratıcı olması gereken yıkar hep.”¹⁸⁹

Bir başka eserinde de şöyle der Nietzsche:

“İyiler yaratamazlar: Daima sonun başlangıcıdırılar onlar: Yeni levhalara yeni değerler yazanı çarmıha gererler, geleceği kendilerine feda ederler.”¹⁹⁰

Nietzsche bütün aforizmalarında olduğu gibi burada da

187. Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 11.

188. Pearson, a.g.e., s. 138.

189. Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 69.

190. Nietzsche, *Seçilmiş Düşünceler*, s. 63.

ironi tarzında görüşlerini dile getirmiştir. Sonun başlangıcı olan, değer yaratamayan iyilerden kastı sürü insanlarıdır. Sürü insanı içinde yaşadığı moralin değer yargılarını benimser, yeni değerler yaratmaz.

Çünkü sürü morali bunu yapmasına izin vermez. Sürü insanı yeni değerler yaratacak olan kişileri engelleyerek, kendi gelecekleriyle oynamış olurlar. Geleceklerini mahvetmiş olurlar. Kurtuluş ancak yeni levhalara yeni değerler yazan trajik insanlarla sağlanabilir. Trajik insan cesur insan olduğu için çarmıha gerilmeyi bile göze alabilir, yeter ki insanlık moralden kurtulsun.

Nietzsche'nin üst insan fikri kaynağını Darwin'in hayat kavgası ve doğal ayıklanma fikrinden alır. Darwin'e göre bütün varlıklar birbirleriyle sürekli çatışma halindedirler. Bu çatışmada doğa şartlarına uyum sağlayıp ayakta kalabilenler kuvvetli olanlardır. Kuvvetli olanlar da diğerlerini ezerler, yaşamaları için şarttır bu. İşte toplum hayatı da böyledir. Yaşamak, savaşmak, ahlaklı olmak demek, güçlü olmak demektir. İnsan nasıl maymundan evrimleşerek ortaya çıkmışsa, insanda yeni bir cins olan üstün insandan ortaya çıkacaktır. Bu cinsin ortaya çıkabilmesi için toplumda savaş esasına dayanan yeni bir ahlak hüküm sürmelidir.¹⁹¹ Bu konuda bir de Zerdüşt'ü dinleyelim:

...İnsan alt edilmesi gereken bir şeydir. Onu alt etmek için ne yaptınız? Bütün varlıklar şimdiye kadar kendilerinden öte bir şey yaratmışlardır: Peki siz bu büyük yükselişin inisi olmak ve insanı alt edecek yerde hayvanlara dönmek mi istiyorsunuz?

İnsana göre maymun nedir? Gülünecek bir şey ya da acı bir utanç. İnsan da tıpkı böyle olacaktır, üst insana göre; gülünecek bir şey ya da acı bir utanç.¹⁹²

191. Bolay, a.g.e., s. 477.

192. Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 25.

Nietzsche sürekli güçlülük düşüncesi peşindedir. İnsanın görevi insanüstünü yaratmaktır, bunu sağlayacak olan ise güçlülüktür. Evrimin hızını azaltan bütün değerler yok edilmelidir. Erdem de bunlardan bir tanesidir. Çünkü erdem, insanları rahata kavuşturmakta ve birbirlerini yok etmelerine engel olarak ömürlerini uzatmaktadır. Böylece üstün insanın yaratılışı gecikmiş oluyor. Acımak erdemi yüzünden güçsüzler, hastalıklılar da yaşamakta, doğal temizlikten kurtulmaktadırlar. Amaç insanüstünü yaratmak olduğu için üstün yaratılışlı güdücülerin dışında, ufak tefeklerin hepsi bir an önce yok olmalıdır.¹⁹³ Bir de Zerdüş'tün ağzından dinleyelim:

“Ey yüksek insanlar, alt edin küçük erdemleri, küçük kurnazlıkları, kılı kırk yaran özenmeyi, karınca gösterişini, acınası rahat düşkünlüğünü, en büyük çoğunluğun mutluluğunu.”¹⁹⁴

Buradaki ironiden de anlaşılacağı gibi Nietzsche sürü insanını tahammül edememektedir. Sayılan bu erdemlerin hepsi sürü insanına aittir ve Nietzsche her fırsatta sürü insanından kurtulmak gerektiğini vurgular. Nietzsche'ye göre kendini deli eden, yıkımın belirtilerini tahrik eden insan güçlü, üst insan, müthiş ve bilge insandır. Nietzsche doluluğu saçıp savurarak, güç açısından zengin hale geldiğine de inanır.¹⁹⁵

Nietzsche'de üstün insan anlayışının bir diğer kaynağı olarak; kendi özüne yönelerek onun bilgisine ermeyi amaçlayan Greklerin öze erme ve arınma düşüncelerini gösterebiliriz. Öze erme yöntemi mistiklerin benimsediği bir yöntemdir. Mistikler öze erme yöntemi olarak arınma egzersizleri kullanırlar. Bu egzersizler birtakım perhizler ve zihni

193. Hançerlioğlu, a.g.e., s. 330.

194. Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, s. 285.

195. Klossovski, a.g.e., s. 136.

egzersizlerden oluşurlar. Nietzsche sürü ahlakının sonucu olarak; insanın çöküş içinde olduğunu, kendi değerlerine karşı yabancılaştığını kabul eder. Bu öze yabancılaşmanın Dionysian durumuyla aşılabileceğini söyleyerek, mistik temayüllere yaklaşmıştır. Nietzsche'nin üstün insan anlayışında mistik unsurlarla karşılaşabiliriz. Üstün insan psiko-sosyal şartları, üst bir şuur ve ruh seviyesiyle aşan insandır. Bu üst şuur seviyesine bir tür arınmayla, Dionysosla vecd içinde birleşmekle ulaşılır. Burada üstün insanın mistik yönü belirginleşmiştir. Üstün insan hem çöküşün sebebi olan ahlaktan kurtulmakta hem de özündeki içgüdüleri manevileştirerek yeni değerler yaratmaktadır.¹⁹⁶

Nietzsche trajik insan görüşüyle, karakterin yazgı yaşamın da deney olarak görüldüğü soylu bir insan yaratmak ister. Kişinin ne ise o olmasını ve kendisi olmanın tüm sorumluluğunu üstlenmesini ister. Bu trajik insanın zor görevidir.¹⁹⁷ Trajik insan soylu insandır.

Kendine güvenen, kendi kendini eğitmiş, uzun bir disiplinden geçirmiş ve kendi kendini avucu içine almış insandır. O hiçbir zaman gaf yapmaz. Çünkü kendi kendine sonsuz özgürlük vermiştir. Kendisine saygısı vardır, doğru olmayan bir şeyi kendiliğinden yapmaz yaratıcı, soylu insan.¹⁹⁸

Üstün insan öğretisi Nietzsche'nin Hristiyan ahlakının üstünlüğünü yitirmesinin ardından, insan denen varlığın bundan sonraki disiplin ve gelişimi sorusuna ilişkin takıntısını yansıtır. Nietzsche tüm putlara acımasızca saldırmasına rağmen; üstün insan kendisine gelecek için umut aşılar ve şimdiki hor görme duygusunu alt etmesini sağlar. Üstün insan, Nietzsche'nin mevcut insanlıktan ve şimdiden duyduğu yoğun hoşnutsuzluğa rağmen, gelecek için umudu temsil eder.¹⁹⁹

196. Dede, a.g.e., s. 112-113.

197. Pearson, a.g.e., s. 171.

198. Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 77.

199. Pearson, a.g. e., s. 140.

Üstün insan kavramı yaşam-bilimsel yani biyolojik olarak temellendirilmekle birlikte, salt biyolojik bir kavram da değildir. Bu kavram arkasında Nietzsche'nin seçkin bireyciliği de vardır.

Nietzsche'ye göre insanlığın ereği, insanların” en yüksek örneklerindedir. Üstün insanın gelişmesine en büyük engel olarak da Hristiyanlığın “yakın sevgisi” buyruğunu görür. Yakın sevgisi yerine uzağa ve geleceğe sevgi daha yüksektir Nietzsche'ye göre.²⁰⁰

“Trajik insan” ve “sonsuz dönüş” öğretisi, Hristiyan ve bilimsel dünya görüşlerinin çöküşünden sonra, Batı dünyasını alt üst edecek nihilistik ümitsizliğe karşı Nietzsche'nin öne sürdüğü çarelerdir.²⁰¹ Nietzsche sonsuz dönüş düşüncesiyle yaşamın olduğu gibi açık bir biçimde bilinmesinin sağlanacağını vurgular. Ancak “sonsuz dönüş” öğretisiyle “üstün insan” kavramı arasında bazı çelişkiler vardır. Üstün insan kavramı sonsuzluk içinde ilerleyen sürekli bir gelişme düşüncesine dayanıyordu. Varlığın ve olayların aynı şekilde yineleneyeceği düşüncesi ise böyle bir gelişme ve ilerlemenin tam karşıtıdır. Nietzsche bu düşüncelerin gerçekleşmesi ya da doğruluğu üzerinde bir iddiada bulunmaz. Onun asıl amacı yaşamdan yılmayan, varlığın sınırlarını aşarak daha güçlü bir yaşam yaratmaya çalışan insan türünün yetiştirilmesidir.²⁰²

Nietzsche'nin insan türleri arasında gördüğü yapı ayrılığı, onların realiteyi değerlendirmelerinde ortaya çıkar. İki ana tip değerlendirme tarzı vardır. Üçüncü tip olan özgür insan bir ara durumdur, değerlendirmeler yapmayan insanın durumudur. İki tip moral vardır. Birincisi trajik kişilerin kendi varlık şartlarına dayanan, değerlendirmelerini kapsayan efendi morali, ikincisi ise sürü insanının insan başarılarını ve

200. Akarsu, *Çağdaş Felsefe*, s. 49.

201. Robinson, a.g.e., s. 36.

202. Nietzsche, *Tarih Üzerine*, s. 52.

olayları sürüce o sürünün faydası açısından değerlendiren köle moralidir. Nietzsche'de bu iki değerlendirme tarzı yani iki ana insan tipi yan yana yaşarlar ve sürekli olarak birbirleriyle çatışırlar. Bu iki değerlendirme tarzı tek kişide bile çatışabilir. İnsan hayatının çatışmalı yapısından bu.²⁰³

Trajik insanın bir ideal mi yoksa tavsiye edilen bir düşünce yaklaşımı mı, gerçekçi bir olasılık mı yoksa Darwinci bir zorunluluk mu olduğu konusu çok net değildir.²⁰⁴ Gerçek olan şu ki; trajik insan fikri gerek edebiyat gerekse hayat üzerinde büyük etkiler bırakmıştır.

203. Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 86.

204. Robinson, a.g.e., s. 9

Kaynaklar

AKARSU, Bedia, *Çağdaş Felsefe*, M.E.B. Yay., İstanbul, 1979; "Nietzsche'nin Tarih Karşısında Tutumu", *Felsefe Arkivi*, sayı: 19, 1975, (Ayrı Basım).

AYDIN, Hüseyin, *Metafizik Olarak Nietzsche*, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa, 1984.

BAYKAN, Hüseyin, *Bilgelik Yolunda Bir Filozof Nietzsche*, Palme Yay., Ankara, 1989.

BATAİLLE, Georges, *Nietzsche Üzerine*, Çev. Mukadder Yakupoğlu, Kabala Yay., 2. Baskı, İstanbul, 2000.

BOLAY, Süleyman Hayri, *Felsefi Doktrinler Sözlüğü*, Akçay Yay., 5. Baskı, Ankara, 1999.

CEVİZCİ, Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1999.

DEDE, Münir, *F. W. Nietzsche ve H. Bergson'un Ahlak Anlayışları (Karşılaştırmalı Olarak)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1996.

GÜNDOĞAN, Ali Osman, *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, Birey Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1997.

HANÇERLIOĞUL, Orhan, *Düşünce Tarihi*, Remzi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1974.

KAUFMANN, Walter, *İnsanı Anla (ma)mak*, Çev. Aziz Yardımlı, İdea Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1997.

KLOSSOWSKI, Pierre, *Nietzsche ve Kısırdöngü*, Çev. Mukadder Yakupoğlu, Kabalcı Yay., 1. Baskı, İstanbul, 1999.

KUÇURADI, İonna, *Max Scheler ve Nietzsche'de Trajik*, Yankı Yay., İstanbul, 1966.; *Nietzsche ve İnsan*, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara, 1999.

MEGİLL, Allan, *Aşırılığın Peygamberleri*, Çev. Tuncay Birkan, Bilim ve Sanat Yay., Ankara, 1998.

NEHAMAS, Alexander, *Edebiyat Olarak Hayat (Nietzsche Açısından)*, Çev. Cem Soydemir, Ayrıntı Yay., 1. Baskı, İstanbul, 1999.

NİETZSCHE, Friedrich, *Aforizmalar*, Çev. Sedat Ümran, Birey Yay., 2. Baskı, İstanbul, 2000.

-*Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, Çev. Ahmet İnam, Gündoğan Yay, 2. Baskı, Ankara, 1998.

-*Deccal (Hiristiyanlığa Lanet)*, Çev. Oruç Aruoba, Mil yay., 3. Baskı, İstanbul, 1995.

-*Ecce Homo (Kişi Nasıl Kendisi Olur)*, Çev. Can Alkor, Say Yay., 4. Baskı, İstanbul, 1993.

-*Böyle Buyurdu Zerdüşt*, Çev. A.Turan Oflazoğlu, Asa Yay., Bursa, 1999.

-*İyinin ve Kötünün Ötesinde*, Çev. Ahmet İnam, Gündoğan Yay., 3. Baskı, Ankara, 1997.

-*Putların Alacakaranlığı*, Çev. Hüseyin Kaytan, Tüm Zamanlar Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2000

-*Seçilmiş Düşünceler (Denemeler)*, Çev. Samih Tiryakioğlu, Assos Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1997.

-*Tan Kızıllığı*, Çev. Hüseyin Salihoğlu - Ümit Özdağ, İmge Yay., 2. Baskı, Ankara, 1998.

-*Tragedyanın Doğuşu*, Çev. İsmet Zeki Eyüboğlu, Say Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 1999.

-*Tarih Üzerine*, Çev. Nejat Bozkurt, Say Yay., 4. Baskı, İstanbul, 1997.

-*Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe*, Çev. Nusret Hızır, Kabala Yay., 2. Baskı, İstanbul, 1992.

NUTKU, Uluğ, “*Nietzsche’de Nilizm Problemi*”, Felsefe Arkivi, Sayı: 16, İstanbul, 1968.

PEARSON Keith Ansell, *Kusursuz Nihilist*, Çev. Cem Soydemir, Ayrıntı Yay., 1. Baskı, İstanbul, 1998.

ROBINSON, Dave, *Nietzsche ve Postmodernizm*, Çev. Kaan H.Ökten, Everest yay., 1. Baskı, İstanbul, 2000.

RUY Jules, Chaix, *Nietzsche Yaşamı ve Felsefesi*, Çev. Lerna Çinlemez, N. Berna Serveryan, Çiviyazıları Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2000.

STAUTH-TURNER, G-B., *Nietzsche’nin Dansı*, Çev. Mehmet Küçük. Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1997.

“Ormanda dolaşırken bir gün Kral Midas,
ağaçlar arasında Silenos'u görür, onun üstün
bilgeliğinden faydalanmak için peşine düşer;
sonunda yakalayınca, ona:

‘İnsan için en üstün iyi olan nedir?’ diye sorar.
Silenos susar. Kral ısrar edince, bir kahkaha atar,
der ki:

‘Var olmamak, varsa hemen ölmek, yok olmak.’
budur insan için en iyi olan...”

“Ey yüksek insanlar; alt edin küçük erdemleri,
küçük kurnazlıkları, kılı kırk yaran özenmeyi,
karınca gösterişini, acınası rahat düşkünlüğünü,
en büyük çoğunluğun mutluluğunu...”

